

„KOLEKCJE PRYWATNE W ZBIORACH KSIĄŻKI DAWNEJ”

II Międzynarodowa Konferencja Proweniencyjna

(Wrocław, 18-19 czerwca 2019 r.)

Zebranie i upowszechnienie informacji o dawnych kolekcjach prywatnych z terenów Rzeczypospolitej Obojga Narodów, Śląska i Pomorza, przechowywanych obecnie w całości lub w części w bibliotekach, w archiwach i w muzeach w kraju i za granicą było celem II Międzynarodowej Konferencji Proweniencyjnej „Kolekcje prywatne w zbiorach książki dawnej”, która odbyła się we Wrocławiu w dniach 18-19 czerwca 2019 r. Organizatorem konferencji – mającej stanowić kolejny krok do bliższego poznania i naukowej rekonstrukcji księgozbiorów historycznych rozproszonych na przestrzeni wieków – był Zakład Narodowy im. Ossolińskich. Patronat nad wydarzeniem objęły Fundacja Lanckorońskich oraz Sekcja Bibliotek Naukowych Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich, zaś patronat medialny – czasopismo „Spotkania z Zabytkami” oraz portal sbp.pl.

W konferencji wzięli udział bibliotekarze i bibliolodzy, reprezentujący polskie i zagraniczne biblioteki oraz ośrodki akademickie, w tym wielu członków Proweniencyjnej Grupy Roboczej, utworzonej przy ZNiO w 2017 r.

Nad programem merytorycznym konferencji czuwała Rada Naukowa, w skład której weszli: Paulina Buchwald-Pelcowa (Biblioteka Narodowa, Uniwersytet Warszawski), Marcin Cieński (Uniwersytet Wrocławski), Adolf Juzwenko (Zakład Narodowy im. Ossolińskich), Tomasz Makowski (Biblioteka Narodowa), Anna Migoniowa (Uniwersytet Wrocławski), Arvydas Pacevičius (Vilniaus universitetas – Uniwersytet Wileński), Urszula Paszkiewicz (Warszawa), Peter Sjökvist (Uppsala universitetsbibliotek – Biblioteka Uniwersytecka w Uppsali), Ihor Skoczylas (Український католицький університет – Ukraiński Uniwersytet Katolicki we Lwowie) oraz Jacek Soszyński (Polska Akademia Nauk). Za przygotowanie konferencji oraz jej przebieg odpowiadał komitet organizacyjny, złożony z pracowników ZNiO w składzie: Dorota Sidorowicz-Mulak, Agnieszka Franczyk-Cegła, Alicja Kliber i Agnieszka Topolska.

Zainteresowanie tematyką konferencji, w tym badaniami „dotyczącymi dziejów, charakteru i zasobów poszczególnych kolekcji prywatnych przechowywanych do roku 1939 stare druki i rękopisy XV-XVIII w. [...] oraz] losami zespołów książek lub pojedynczych cymeliów pochodzących z tych bibliotek” wyraziło się liczbą zgłoszonych referatów. Do programu zakwalifikowano 49 wystąpień, podzielonych na dziesięć sesji¹. Ich dopełnieniem była wystawa pt. „Ossolińskie cymelia proveniencyjne XV-XVIII w.” wraz z folderem opracowanym przez pracowników Działu Starych Druków i Działu Rękopisów ZNiO.

Gości i uczestników konferencji powitał Adolf Juzwenko, dyrektor ZNiO. W wystąpieniu inauguracyjnym podkreślił znaczenie prac nad zapisami proveniencyjnymi i naukowym opracowaniem księgozbiorów historycznych oraz źródeł służących do prowadzenia badań nad nimi.

Awaria sieci energetycznej we Wrocławiu wpłynęła na modyfikację programu konferencji – przyspieszono wernisaż wystawy, a obrady z Auli im. prof. M. Gębarowicza przeniesiono do Sali Konferencyjnej.

Kuratorzy ekspozycji „Ossolińskie cymelia proveniencyjne XV-XVIII w.” umieścili w gablotach szczególnie cenne egzemplarze starych druków i rękopisów przechowywanych we wrocławskiej księżnicy. Uczestnicy konferencji mieli możliwość obejrzenia dzieł, w których ujawniono m.in. wpisy dawnych właścicieli i dyrektorów ZNiO – Józefa Maksymiliana Ossolińskiego, Henryka Lubomirskiego, Franciszka Siarczyńskiego, noty rękopiśmienne Andrzeja Frycza Modrzewskiego, Piotra Skargi, a także XV- i XVI-wieczne proto- i superekslibrisy. Zaprezentowano także cymelia ze znanych kolekcji, które przeszły na własność Ossolineum, np. rękopisy ze zbiorów Leona Pinińskiego czy norymberskie wydania Biblii z Biblioteki Baworowskich.

W sesji pierwszej, nazwanej główną, moderowanej przez A. Juzwenkę, głos oddano przede wszystkim członkom Rady Naukowej. W jej trakcie wygłoszono pięć referatów. A. Pacevičius w wystąpieniu *Kolekcje prywatne w zbiorach Uniwersytetu Wileńskiego – litewskie badania z ostatnich 20 lat* zwrócił uwagę nie tylko na kulturalno-historyczną wartość omawianych zbiorów, ale przede wszystkim uwypuklił wkład badaczy litewskich w rozwój badań źródłoznawczych, metodologii proveniencyjno-archiwalnej oraz badań interdyscyplinarnych na temat historii książki.

Agnieszka Knychalska-Jaskulska (ZNiO) omówiła *Rękopisy z kolekcji Leona Pinińskiego (1857–1938) w zbiorach Ossolineum*. Prelegentka zarysowała sylwetkę kolekcjonera, historyka sztuki, naukowca i dyplomaty oraz podzieliła się hipotezą na temat pochodzenia omawianych rękopisów (brewiarzy, XVI-wiecznych dokumentów hiszpańskich, perskiej Księgi królów, czyli Shahname oraz Koranu).

W kolejnym wystąpieniu, U. Paszkiewicz przedstawiła *Bibliotekę Zygmunta Czarneckiego w Rusku – źródła do zawartości rozproszonej kolekcji*. Omawiając pasję tego kolekcjonera i bibliofila do zbierania unikatowych numizmatów, książek i rycin przytoczyła znane jej źródła, dokumentujące rozwój i zawartość zbioru: od rękopiśmiennych katalogów sporządzonych ręką właściciela, poprzez ustalenia m.in. Estreichera, Wierzbowskiego, Kętrzyńskiego, Brucknera, Balcera, Doleczka, Wittyka, Kotuli, aż po najnowsze wyniki badań Jolanty Gwioździk.

¹ Ostatecznie przedstawiono 44 prezentacje.

Średniowieczne manuskrypty tzw. biblii paryskich znalazły się w centrum uwagi Jacka Soszyńskiego, który wygłosił wykład pt. *Rękopiśmienne Biblie w zbiorach Baworowskich*. Mówca, po wyjaśnieniu terminu *biblia paryska*, omówił cechy szczególne sześciu egzemplarzy odnalezionych w kolekcji. Zwrócił uwagę na ich budowę, rozmiar i przeznaczenie, typ ornamentacji, a także stan zachowania.

Sesję zamknął referat P. Sjökvista *Destinies of Literary War Booty from Poland in Sweden*. Omówił on ślady kolekcji polskich (pochodzących m.in. z Fromborka i Braniewa) w zbiorach Biblioteki Uniwersyteckiej w Uppsali, głównie łupów wojennych zdobytych przez wojska szwedzkie w XVII stuleciu. Przedstawił stan badań – od ustaleń Józefa Trypućki po aktualnie prowadzone projekty z badaczami z Poznania i Wilna.

Przed przerwą podjęto dyskusję i podsumowano prezentacje, co zgodnie z programem konferencji następowało po każdym bloku wystąpień.

Kolejne dwie sesje zostały dedykowane Ziemiom wschodnim.

W pierwszej z nich, moderowanej przez U. Paszkiewicz, wystąpiło pięciu mówców. Podjęli oni temat historii wybranych bibliotek i zainteresowań bibliofilskich ich właścicieli, a także przeanalizowali wielkość i zawartość księgozbiorów historycznych prywatnych z terenu dawnej Galicji, głównie miasta Lwowa i jego okolic, ale też Wołyń i ziemi przemyskiej. J. Gwioździk (Uniwersytet Śląski w Katowicach) szczegółowo omówiła *Książki z kolekcji Aleksandra Konstantego Batowskiego (1760–1841) w zbiorach Baworovianum we Lwowie*. Referentka zwróciła uwagę na dorobek tego historyka, wydawcy, bibliofila i kolekcjonera oraz inspirujący wpływ jaki wywarła jego działalność na Wiktora Baworowskiego. W centrum uwagi Stanisława Siess-Krzyszkowskiego (Centrum Badawcze Bibliografii Polskiej Estreicherów) znalazły się *Książki z puławskiej biblioteki Czartoryskich w zbiorach biblioteki krasiczyńskiej Sapiehów*. Irena Ciborowska-Rymarowicz (Національна бібліотека України імені В.І. Вернадського) przedstawiła zebrany referat pt. *Księgozbiór Mikoszewskich h. Dąbrowa w zbiorach Biblioteki Narodowej Ukrainy im. W. Wernadskiego: historia, zawartość, proveniencje*. Zwróciła uwagę na zakres tematyczny kolekcji, kształtowany pod kątem zainteresowań jej właścicieli, m.in. naukami ścisłymi i przyrodniczymi. Prezentacja D. Sidorowicz-Mulak *Księgozbiór Józefa Krainkiego z Bełza w zbiorach ossolińskich* pozwoliła – głównie w oparciu o katalogi aukcyjne – odtworzyć losy tej uchodzącej za zaginioną kolekcji. Sesję zamknął referat *Stare druki z księgozbioru Józefa Maksymiliana Ossolińskiego w zbiorach Lwowskiej Narodowej Naukowej Bibliotece Ukrainy im. W. Stefanyka: rekonesans*; Irina Kachur, reprezentująca wspomnianą księżnicę (Львівська національна наукова бібліотека України імені В. Стефаника) zwróciła uwagę na bogactwo i różnorodność zachowanych znaków proveniencyjnych.

Sesję „Ziemie wschodnie II” moderował A. Pacevičius. Na ten blok wystąpień złożyło się pięć referatów, poruszających kwestie dawnych dokumentów ikonograficznych i muzycznych, a także zawartość bibliotek zakonnych oraz kolekcji duchowieństwa z okolic Lwowa i Grodna.

Jako pierwszy został wygłoszony komunikat Urszuli Wenckiej i Małgorzaty Mikuły (ZNiO) pt. „*Icones*” *Tomasza Tretera – zagadkowa oprawa ossolińskiego cymelium*. Autorki postawiły wiele pytań i hipotez odnośnie do cech oprawy tego rytowanego *XVI-wiecznego pocztu królów polskich*. Następnie dr Grzegorz Joachimiak (Instytut Muzykologii UW) podjął rozważania na temat *Muzykalia*

w Ossolineum? Nieznane inwentarze muzykaliów i zbiory muzyczne z dawnego Ossolineum we Lwowie. Mówca podkreślił, że zbiory muzyczne w obecnej Bibliotece im. W. Stefanyka nie zostały dotąd w całości wyodrębnione i dostatecznie przebadane; zgłosił postulat wydania katalogu muzykaliów. Iwona Pietrzakiewicz (Instytut Nauk o Informatyce Uniwersytetu Pedagogicznego w Krakowie) podjęła temat *Kolekcje prywatne a zbiór klasztorny – grodzieński zbiór Dominika Siwickiego OP*. Prywatna biblioteka dominikanina D. Siwickiego o bibliofilskim charakterze stała się fundamentem księgozbioru klasztorowego i przetrwała aż do jego kasaty. Iwan Almes (UKU) przybliżył zebrany „*Spisy książek*” jako źródło do badań historii prywatnych bibliotek prawosławnych i unickich (bazylikańskich) zakonników eparchii lwowskiej końca XVII–XVIII wieku. Przeprowadzone rekonstrukcje pozwoliły mu ustalić, że typowe księgozbiory prywatne zakonników obu obrządków były dość skromne i liczyły maksymalnie 100 egzemplarzy. Na zakończenie sesji wysłuchano referatu Olgi Tkaczuk (Національний музей у Львові імені Андрея Шептицького) pt. *Druki czcionką łacińską z księgozbiorów metropolitów i biskupów unickich w kolekcji starych druków Muzeum Narodowego we Lwowie*. Badanie ujawniło m.in. ekslibris biblioteki metropolitalnej wykonany na zamówienie Andrzeja Szeptyckiego, noty własnościowe proboszczów, pieczęcie instytucji.

Obrady pierwszego dnia konferencji zwieńczyły dwa bloki wystąpień poświęconych Wielkopolsce. Moderatorami byli P. Buchwald-Pelcowa (część I) oraz Mariusz Dworsatschek (część II). Każdą z sesji wypełniły trzy prezentacje.

Postać i zbiory Kaspra Goskiego, doktora medycyny, astrologa, wykładowcy na Akademii Krakowskiej, a także bibliofila przedstawił Rafał Wójcik (BUAM) w wystąpieniu „*Sic nos non nobis*”. O nieistniejącym już (lub wciąż istniejącym acz rozproszonym) księgozbiórze Kaspra Goskiego, lekarza i burmistrza poznańskiego z XVI w. O śladach biblioteki jednej z bardziej interesujących postaci epoki renesansu wykład pt. *Szczątki księgozbioru Abrahama Zbąskiego h. Nałęcz (1531-1577) w zbiorach Biblioteki Uniwersyteckiej w Poznaniu* wygłosił Jakub Łukaszewski (BUAM). Warto nadmienić, że poszukiwanie książek Zbąskiego w zasobie BUAM przyczyniło się również do przebadania zbiorów Opalińskich. Sesję poświęconą księgozbiорom bibliotek poznańskich zamknął komunikat Karoliny A. Zalewskiej pt. *Kraków – Florencia – Poznań. Losy atlasu ze zbiorów Biblioteki Raczyńskich*.

W części drugiej uwaga zebranych została skierowana na proveniencje wielkopolskich zbiorów kościelnych, przestudiowane przez pracowników Instytutu Historii UAM. Aleksandra Wajner – na tle dziejów konwentu i kolegium, jednej z największych i najważniejszych katolickich szkół średnich regionu – omówiła *Prywatne wpisy własnościowe w drukach z dawnego księgozbioru rezydencji jezuitów w Międzyrzeczu*. W następnej prezentacji Wojciech Graś przedstawił *Strukturę proveniencyjną księgozbioru opata trzemeszeńskiego Wojciecha Mielnińskiego* dokonaną w oparciu o zachowane dzieła. Z kolei Michał Muraszko w formie komunikatu podał do wiadomości *Wpisy proveniencyjne w drukach z księgozbioru kanonika gnieźnieńskiego Jakuba Dubickiego*.

Drugi dzień konferencji poświęcono omówieniu zbiorów starych druków i cymeliów, będących niegdyś częścią księgozbiorów prywatnych lub instytucjonalnych. Referaty przyporządkowano do pięciu bloków tematycznych, według kryterium topograficznego.

Pierwszą sesję „Ziemie centralne i północne” poprowadziła D. Sidorowicz-Mulak. Obrady rozpoczęła Marianna Czapnik (BUW), która scharakteryzowała *Księgozbiór kanonika Mikołaja Ruszkowskiego w świetle zachowanych egzemplarzy*. Badaczka wyodrębniła liczne zapiski własnościowe oraz stosunkowo rzadkie noty czytelnicze. Referat *Stare druki z kolekcji biskupów warmińskich okresu renesansu przechowywane w Bibliotece Wyższego Seminarium Duchownego Metropolii Warmińskiej „Hosianum” w Olsztynie* wygłosił Tomasz Garwoliński, reprezentujący tę placówkę. W centrum uwagi znalazły się biblioteki Łukasza Watzenrodego, Jana Dantyszka, Tiedemanna Giese, Stanisława Hozjusza, Marcina Kromera i Andrzeja Batorego. Tworzenie biblioteki prywatnej jako zjawisko z życia duchowieństwa kapitulnego omówił Michał Kłosiński (Dom Mikołaja Kopernika, Muzeum Okręgowe w Toruniu) na przykładzie *Prywatnego księgozbioru Mikołaja Kopernika*. Wystąpienie Arkadiusza Wagnera (Instytut Informacji Naukowej i Bibliologii UMK) pt. *Z daleka i z bliska. Bibliofilskie kolekcje mieszczan toruńskich XVI–I poł. XVII wieku w świetle opraw książkowych* podsumowało jego studia nad zewnętrznym kształtem książek odnotowanych m.in. we wpisach legacyjnych wiodących rodzin Torunia. Sesję zamknęła prezentacja Beaty Gryzio (PAN Biblioteka Gdańska) poświęcona *Personalizacji tekstu jako cesze proveniencyjnej. O kolekcji i praktykach czytelniczych Jana Bernarda Bonifacio*. Prelegentka przy okazji naszkicowała sylwetkę właściciela kolekcji i dzieje jego biblioteki.

W kolejnych blokach wystąpień – „Ziemie północne I” i „Ziemie północne II” – wygłoszono łącznie siedem referatów. Obradami kierowali J. Soszyński (część I) oraz P. Sjökvist i A. Franczyk-Cegła (część II).

Maria Michalska (PAN Biblioteka Gdańska) na podstawie znanego inwentarza *Index librorum Bibliothecae Senatus Gedanensis* wyodrębniła zbiory Bartholomeusa Schachmanna, Bartholomeusa Nigrinusa, Heinricha Schwartzwalda oraz zasób Bibliotheca Nimsgartiana. Wyniki badań zawarła w prezentacji *Rekonstrukcja księgozbiorów prywatnych na podstawie ksiąg inwentarzowych. Wyzwania i możliwości*. Po niej Agata Michalska (Książnica Pomorska) scharakteryzowała *Szesnastowieczne druki ze spuścizny Gotthilfa Samuela Falbego w bibliotece dawnego gimnazjum Grönninga w Stargardzie i ich powojenne rozproszenie*. Obiektem zainteresowania Agnieszki Borysowskiej (Książnica Pomorska) był *David Friedrich Ebert (1740-1789) – bibliotekarz i bibliofil*. Prelegentka zrekonstruowała biografię tego archidiakona szczecińskiego kościoła Mariackiego, profesora języków orientalnych, bibliotekarza i rektora Gimnazjum Królewskiego; pokazała wykonane jego ręką szkice lokalu bibliotecznego w Kaplicy Mariackiej wraz z informacją na temat zawartości szaf i dodatkowego wyposażenia biblioteki.

Po przerwie, pierwszy referat pt. *Śladami pomorskich dworów – fragmenty księgozbiorów Nawry i Pluskowęs w Wojewódzkiej i Miejskiej Bibliotece Publicznej w Bydgoszczy* wygłosiła Joanna Matyasik (WiMBP, Bydgoszcz). Charakteryzując księgozbiory ziemi chełmińskiej za istotne biblioteki ziemiańskie uznała kolekcje Kruszyńskich i Sczanieckich oraz Kalksteinów. Vanessa de Senarclens (Humboldt-Universität zu Berlin) zaprezentowała *The dispersed collections of a Pomeranian private library (the “Bibliothek Schloss Plathe”) in the aftermath of World War II*. W referacie naświetliła dzieje i profil byłej arystokratycznej Biblioteki Schloss Plathe. Książnica założona w połowie XVIII w. przez Friedricha Wilhelma von der

Ostena uległa rozproszeniu w 1945 r. Obecnie jej fragmenty są badane w bibliotekach i archiwach w Łodzi, w Warszawie i w Greifswaldzie. Następnie głos zabarała Renata Wilgosiewicz-Skutecka (BUAM), która mówiąc o *Bibliotece Skórczewskich w Czerniejewie i Lubostroni* – fragmentach księgozbioru w Bibliotece Uniwersyteckiej w Poznaniu przybliżyła historię ksiąźnicy, jej zasób oraz ujawnione pieczęcie i znaki własnościowe. Jako ostatnia wystąpiła Agnieszka Fabiańska (BUW) z referatem pt. *Rękopisy ze zbiorów zabezpieczonych w Sobowidzu w zbiorach Biblioteki Uniwersyteckiej w Warszawie*. Omówiła w nim wyniki polsko-niemieckiego grantu mającego za cel spisanie nieopracowanych katalogowo niemieckojęzycznych rękopisów z kolekcji Gabinetu Rękopisów BUW, zakupionych lub przekazanych w darze po 1945 r.

Obradom kolejnej sesji pt. „Śląsk” przewodniczyła Anna Migoniowa. Wygłoszono sześć referatów związanych tematycznie z bibliotekami z terenu Dolnego i Górnego Śląska.

Pierwszy referat pt. *Książki barona Georga von Schönaicha (1557-1619) z kolekcji starych druków Biblioteki Uniwersyteckiej w Warszawie* przedstawiła Joanna Milewska-Kozłowska (BUW). Zapoznała zebranych z ocalałym fragmentem biblioteki zamku Carolath (dziś Siedlisko); zwróciła uwagę na dobry stan zachowania zbioru, liczne zespoły proveniencyjne i jednolity styl opraw. Z prezentacją pt. *Jan Ernest Bensheim ze Wschowy i jego biblioteka. Przyczynek do badań nad księgozbiorem mieszczkańskimi ewangelików na pograniczu wielkopolsko-śląskim* wystąpił Krzysztof Soliński (Biblioteka Narodowa). Weronika Karlak (BUWr) w wykładzie *Jakob Monau (1546-1603) i jego księgozbiór* omówiła typowo użytkową bibliotekę prywatną tego niemieckiego poety, tworzącego na Śląsku. Halina Dudała (Instytut Historii i Archiwistyki UP) podjęła temat „*Libri necessarii et utiles*”, czyli o księgozbiorach prywatnych niższego nowożytnego duchowieństwa śląskiego. Studium wybranych przypadków. Dr Weronika Pawłowicz (Biblioteka Śląska) przygotowała referat *Wokół Schlesierbücherei Maxa Pinkusa. Stare druki z kolekcji prudnickiego bibliofila w zbiorach Biblioteki Śląskiej*. Sesję zamknęło wystąpienie Marii Kycler (Biblioteka Uniwersytetu Śląskiego), w którym zwróciła uwagę na *Stare druki w kolekcji Zygmunta Żuławskiego*, stanowiącej wydzielony księgozbiór w zbiorach biblioteki uniwersyteckiej w Katowicach.

Obrady drugiego dnia konferencji zwińczyła sesja „Kraków i inne”, podczas której przedstawiono pięć referatów. Nad przebiegiem dyskusji czuwał Marcin Cieński.

Przedmiotem wystąpienia Małgorzaty Habudy (Biblioteka Kolegium Filozoficzno-Teologicznego oo. Dominikanów w Krakowie) był *Prywatny księgozbiór dominikanina i profesora Uniwersytetu Jagiellońskiego Mateusza (Jana Pawła) Kozłowskiego (1758-1839) w zbiorach Biblioteki Kolegium Filozoficzno-Teologicznego oo. Dominikanów w Krakowie*. Interesującą prezentację pt. *Donatorki zbiorów starodrukowych Biblioteki PAU i PAN w Krakowie* przedstawiła Agnieszka Fluda-Krokos (Instytut Nauk o Informacji Uniwersytetu Pedagogicznego w Krakowie, Biblioteka Naukowa PAU i PAN w Krakowie). Anna Bujko (BU UWM) przybliżyła kwestię *Książkowych znaków własnościowych jako źródła do biografii wybitnych uczonych na przykładzie księgozbioru Jana Włodka*. Agnieszka Franczyk-Cegła (ZNiO) w referacie *Lwów – Kraków – Wrocław. Wojenne losy kochanowianów przechowywanych obecnie w zbiorach Zakładu Narodowego im. Ossolińskich* podzieliła się nowymi ustaleniami

na temat burzliwych losów i zawartości tej najcenniejszej w Polsce kolekcji staropolskich edycji dzieł J. Kochanowskiego. Sesję zamknął komunikat *Ex libris Sadoci Barącz. Badania nad biblioteką prywatną dominikańskiego historyka Sadoka Wincentego Barącz (1814–1892)* wygłoszony przez Marka Miławickiego.

W dyskusji końcowej dokonano podsumowania przedstawionej problematyki. Zapowiedziano, że plonem naukowym dwudniowych obrad będzie recenzowana publikacja materiałów pokonferencyjnych.

Podsumowując, należy stwierdzić, że II Międzynarodowa Konferencja Proweniencyjna „Kolekcje prywatne w zbiorach książki dawnej” stała się doskonałą okazją do wymiany wiedzy na temat dziejów wybranych księgozbiorów historycznych z terenów Rzeczypospolitej Obojga Narodów, Śląska i Pomorza, losów właścicieli kolekcji oraz – ujawnionych podczas kwerend źródłowych – znaków i zapisów własnościowych. Dla licznego grona badaczy starej książki była nie tylko przyczynkiem do przekazania wiedzy teoretycznej, ale także doświadczeń praktycznych usprawniających komunikację naukową oraz inspiracją do nakreślenia nowych perspektyw badawczych.

Maria Kycler

Biblioteka Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach

Tekst wpłynął do Redakcji 9 listopada 2019 r.

„BIBLIOTEKI: DIALOG DLA ZMIANY”² ŚWIATOWY KONGRES BIBLIOTEK I INFORMACJI I 85. KONFERENCJA GENERALNA IFLA.

(Ateny, Grecja, 24-30 sierpnia 2018 r.)

Tegoroczny Kongres i 85. Konferencja Generalna IFLA odbywały się w Atenach. Myślą przewodnią tego spotkania było hasło „BIBLIOTEKI: DIALOG DLA ZMIANY”.

Tradycyjnie otwarcia Kongresu dokonali przedstawiciele Komitetu Narodowego (Alexandra Papazoglou, przewodnicząca Association of Greek Librarians and Information Scientist oraz Filippos Tsimpoglou, dyrektor Biblioteki Narodowej Grecji), przedstawiciele władz IFLA (prezydent IFLA Glòria Pérez-Salmerón oraz Sekretarz Generalny IFLA Gerald Leitner). Wykład inauguracyjny wygłosił wybitny ekonomista polityczny Loukas Tsoukalis z Hellenic Foundation for European & Foreign Policy, emerytowany profesor University of Athens, a także profesor the Paris School of International Affairs. Jego wystąpienie poświęcone

² „Libraries: Dialogue for Change”.

było temu, w jaki sposób zmiany technologiczne i gospodarcze wpływają na społeczności oraz na dialog między jednostkami a społeczeństwem.

W Kongresie i 85. Konferencji Generalnej wzięło udział około 3300 delegatów ze 130 krajów. Odbyło się ponad 250 sesji otwartych dla wszystkich uczestników z udziałem ponad 500 referentów. W sesjach posterowych przedstawiono prawie 200 prac. W sumie zaprezentowano kilkaset wystąpień, które, jak zawsze podczas obrad IFLA, dotyczyły szerokiego spektrum zagadnień związanych z problematyką biblioteczno-informacyjną.

W niniejszym sprawozdaniu uwaga zostanie skierowana na niektóre z nich: 1) dotyczące spraw związanych z osobami w niekorzystnej sytuacji, wymagającymi dodatkowej troski, specjalnych metod i odpowiednich urządzeń umożliwiających komunikację z nimi; 2) odnoszące się do problemów środowisk wielokulturowych, wieloetnicznych i możliwości prowadzenia w nich partnerskiego dialogu; 3) dziedzictwa kulturowego oraz roli bibliotek na rzecz jego zachowania i pielęgnacji; 4) bibliotek dla dzieci i młodzieży.

DZIAŁANIA BIBLIOTEK NA RZECZ OSÓB W NIEKORZYSTNEJ SYTUACJI, WYMAGAJĄCYCH DODATKOWEJ UWAGI I TROSKI ORAZ METOD I NARZĘDZI UMOŻLIWIAJĄCYCH KOMUNIKACJĘ Z NIMI

Problematyka dotycząca osób w niekorzystnej sytuacji pojawiała się podczas spotkań różnych sekcji i grup IFLA. Sekcja Libraries Serving Persons With Print Disabilities skupiła swoją uwagę na technologii, która pomaga osobom z niesprawnością widzenia korzystać z tekstów drukowanych i tym samym umożliwia im pełny udział w życiu. Galina Elfimova z Russian State Library for the Blind w Moskwie (*Data bases of Tactile and Audio Resources in the Russian State Library for the Blind*) zaprezentowała działalność Państwowej Rosyjskiej Biblioteki dla Niewidomych w Moskwie oraz tworzone w niej bazy materiałów dotykowych i audialnych. Po raz kolejny Konsorcjum DAISY przedstawiło możliwość zwiększenia produkcji książek opartych na tym formacie zapisu. Zilustrowano to przykładem z Indii (Dipendra Manocha: *Solutions for accessible book production and outreach in low resource countries*). Francisco Martínez Calvo z Organización Nacional de Ciegos Españoles w Madrycie (*¿Quiere un libro electrónico accesible? Vuelva en 2025 / Do you want an accessible e-book? Come back in 2025*) omówił działalność organizacji ONCE (Organización Nacional de Ciegos Españoles – the National Organization of Spanish Blind Persons) i jej zaangażowanie w upowszechnianie e-booków, a także wszystkich urządzeń i programów pozwalających osobom o ograniczonym widzeniu na większy dostęp do książek (zakupu, pobrania, czytania) w wersji elektronicznej. Działania te wpisują się w treść nowej dyrektywy UE „w sprawie wymogów dostępności produktów i usług” (dyrektywa UE 2019/882, 2019), dotyczącej m.in. e-booków. Zgodnie z nią od 28 czerwca 2025 r. wszystkie e-książki będą musiały spełniać wymagania w zakresie dostępności dla osób z zaburzeniami widzenia. Dla umożliwienia pełnej realizacji tej dyrektywy konieczne jest zharmonizowanie różnych przepisów ustawowych, wykonawczych oraz wymogów dostępności. W efekcie pozwoli to wszystkim zainteresowanym (producentom, importerom i dystrybutorom tych produktów i usług)

na udostępnienie ich w UE w znormalizowany, jednorodny, a zatem bardziej opłacalny sposób. Natomiast Karen Keninger z Library of Congress (*Jumping Accessibility Hurdles – the Promise of a Voice User Interface*) przedstawiła udział Biblioteki Kongresu w minimalizowaniu przeszkód w dostępie do zbiorów poprzez przygotowanie i upowszechnianie interfejsu głosowego.

Sekcja Library Services To People With Special Needs swoją sesję poświęciła problemom osób głuchych, niedosłyszących i głucho-niewidomych. Dokonano przeglądu zmian w technologiach, mediach społecznościowych i programach bibliotecznych adresowanych do tej grupy użytkowników. Pierwszy z zaplanowanych referatów został zaprezentowany w formie wideo przez nieobecną na kongresie Sanję Tarczay z European Deafblind Union w chorwackim Zagrzebiu. W swojej prezentacji S. Tarczay (*How to approach Deafblind people and ways of communicating with people who are Deaf, Hard of Hearing, and Deafblind*), będąca osobą głucho-niewidomą, przybliżyła sytuację tych osób oraz sposoby komunikowania się z nimi i z osobami z dysfunkcją słuchu. Ten bardzo emocjonalny przekaz pokazał, jak wiele mogą zrobić biblioteki, bibliotekarze, ale także wszyscy użytkownicy bibliotek, dla tej grupy osób, aby lepiej zrozumieć ich problemy oraz podjąć próbę zorganizowania dla nich usług bibliotecznych dostosowanych do ich potrzeb i możliwości.

Dunja Marija Gabriel z National and University Library w Zagrzebiu (*Guidelines for Library Services to People who are Deaf, Hard of Hearing, and Deafblind: an overview*) przedstawiła stan prac nad nowelizacją wytycznych dotyczących działań z osobami głuchymi i niedosłyszącymi. W nowej wersji, której zatwierdzenie przewidziane jest na 2020 r., dodano zalecenia, wskazówki i dobre praktyki poświęcone pracy z osobami głucho-niewidomymi. Konsultantką w odniesieniu do tej grupy użytkowników była wspomniana wcześniej S. Tarczay.

Riitta Vivolin-Karén (*The Sign Language eLibrary of Finland: how, why and who?*) zaprezentowała fińską elektroniczną bibliotekę języka migowego (The Sign Language eLibrary of Finland), która została założona w 2014 r. Jej celem jest zapewnienie obywatelom równych możliwości w korzystaniu z informacji i kultury, a w przypadku niesłyszących użytkowników – dostęp do materiałów wideo w języku migowym. W zbiorach biblioteki znajduje się ponad 800 tytułów, przygotowywanych przez samą bibliotekę przy udziale niesłyszących użytkowników. ELibrary języka migowego działa wyłącznie online i jest dostępna dla wszystkich zainteresowanych. Rozwojowi tej biblioteki sprzyja fińskie prawodawstwo (Ustawa o bibliotekach publicznych – the Public Libraries Act, Ustawa o języku migowym – the Sign Language Act) oraz ratyfikowana przez Finlandię Konwencja ONZ o prawach osób niepełnosprawnych (Convention on the Rights of Persons with Disabilities – CRPD). Także instytucje państwowe są zobowiązane do promowania języka migowego i stosowana go w społeczeństwie. Biblioteka elektroniczna języka migowego jest przykładem realizacji i wdrażania tych przepisów. Badania potwierdzają potrzebę istnienia tej biblioteki. Od 2014 r., kiedy biblioteka jest dostępna online, baza klientów wzrosła o około 30%.

Dragana Lujic z Maribor Public Library, w Słowenii (*Services of the Maribor Public Library for the Deaf and Hard of Hearing People*) przedstawiła działalność swojej biblioteki, będącej jedną z 10 bibliotek regionalnych funkcjonujących w tym kraju. Oferuje ona różne programy rozwoju w zakresie umiejętności czytania i pisanja

dla wszystkich grup użytkowników. Jest centrum kulturalnym i informacyjnym dla lokalnych społeczności w Mariborze i okolicznych gminach. Ważne miejsce w jej pracach zajmuje świadczenie usług dla osób o szczególnych potrzebach, w tym również niesłyszących i niedosłyszących. Autorka przeanalizowała różne formy i możliwości współpracy bibliotek i instytucji w odniesieniu do osób z dysfunkcją słuchu. Ukazała początkowe trudności organizacyjne, zdobyte doświadczenia, osiągnięcia i niepowodzenia na drodze do integracji i socjalizacji tej grupy użytkowników. Przedstawiła także przygotowywanie pracowników biblioteki w Mariborze do pracy z osobami głuchymi i niedosłyszącymi.

Po raz kolejny, począwszy od 2014 r., IFLA LGBTQ Users Special Interest Group zaprezentowała problemy osób należących do środowisk LGBTQ, zachęcając bibliotekarzy do rozmów na ten temat, aby pokonywać stereotypy i rozwijać wizję współpracy w zakresie programów, zbiorów i usług. Joyce Latham z University of Wisconsin-Milwaukee, USA (*Queered collecting: Supporting the personal within the communal: A case study of QZAP (Queer Zines Archive Project, Milwaukee)*) przybliżyła archiwalny projekt kolekcji zinów – The Queer Zine Archive Project, który został zainicjowany w 2003 r. Obecnie w archiwum znajduje się ponad 2000 zinów, broszur, tworzonych samodzielnie, kserowanych, oprawionych ręcznie i udostępnianych przede wszystkim innym zinosterom związanym ze środowiskiem queer. Rozpoczynając tworzenie tej kolekcji i utrzymując nad nią kontrolę, społeczność queer aktywnie włącza się w dyskurs kształtujący jej tożsamość.

Marlene Dallet z francuskiej Bibliotheque Robert-Desnos w Montreuil (*La Semaine LGBTI: five days to challenge discriminations at Montreuil Public Library*) przedstawiła działania przeciwko dyskryminacji społeczności mniejszości seksualnych prowadzone w tej bibliotece.

Rae-Anne Montague z Chicago State University w Urbana-Champaign oraz J. Latham z University of Wisconsin-Milwaukee, w Madison, USA (*Queer Reflections: New Views from Library Drag Storytimes*) w swoim referacie nawiązały do opublikowanego w 1990 r. artykułu Rudine Sims Bishop „Mirrors, Windows, and Sliding Glass Doors”, ukazującego rolę dziecięcej, wielokulturowej literatury jako środka terapeutycznego i zwróciły uwagę na możliwość rozszerzenia koncepcji Bishop na inne grupy użytkowników bibliotek – tu *drag queen*. Realizacja programów bibliotecznych wśród mniejszości seksualnych stanowi urzeczywistnienie deklaracji the American Library Association (ALA) „Open to All: Serving the GLBT Community in Your Library” (2016). Autorki zwróciły również uwagę na problemy związane z prowadzeniem tych prac, zarówno w samej bibliotece, jak i poza nią.

Natomiast Thomas Chaimbault z École nationale supérieure des sciences de l'information et des bibliothèques w Lyonie (*Working on LGBTQ+ issues in a library association: The french Légothèque working group*) przybliżył starania na rzecz dialogu i budowy tolerancji w stosunku do mniejszości seksualnych, prowadzone we francuskim stowarzyszeniu bibliotecznym.

Ciekawą propozycję działań terapeutycznych wykorzystujących literaturę z zakresu matematyki, realizowane w Math reading-fiction clubs przedstawił Tefros Michaelides (*Math-Fiction – reading clubs: a fact*). Thales and Friends to organizacja typu non profit, która od ponad 25 lat prowadzi kluby czytelnicze w różnych instytucjach kultury, m.in. bibliotekach szkolnych i publicznych.

Podczas spotkań wykorzystywana jest literatura z zakresu matematyki, głównie o charakterze biograficznym oraz dotycząca odkryć i wynalazków. W zajęciach uczestniczą osoby zarówno zainteresowane matematyką, czytelnictwem, jak również borykające się z różnymi problemami egzystencjalnymi. Program zajęć nie ogranicza się jedynie do zapoznawania się z konkretnymi książkami i dyskusji o nich, ale także podejmowane są próby rozwiązywania różnych problemów matematycznych.

DZIAŁANIA BIBLIOTEK W ŚRODOWISKACH WIELOKULTUROWYCH I WIELOETNICZNYCH I MOŻLIWOŚĆ PROWADZENIA W NICH PARTNERSKIEGO DIALOGU

W nawiązaniu do głównego tegorocznego hasła IFLA „Biblioteki: Dialog dla zmian” podczas wielu sesji zajmowano się zagadnieniem udziału bibliotek we wspieraniu lokalnych społeczności w organizowaniu dialogu i współpracy. I tak podczas sesji Libraries: Create Spaces – Inspire Dialogue – Empower Community – Asia and Oceania, zorganizowanej przez Regional Section for Asia i Oceania pokazano, jak biblioteki na terenie Azji i Oceanii zaczęły jednoczyć ludzi, tworząc przyjazne, tolerancyjne i tętniące życiem centra kultury. Niezbędne dla osiągnięcia pozytywnych efektów jest dokonywanie zmian w postawach bibliotekarzy i w postrzeganiu swojej roli lidera w budowie porozumienia i wzajemnego dialogu.

Jednym z poruszanych problemów była sytuacja uchodźców i udziału bibliotek w procesach ich adaptacji do kultury, języka i zwyczajów nowego kraju. Norshahila Hashim, Mohamad Rehan Baharom oraz Shahizan Affan di Zakaria, (wszyscy z Kedah Public Library w Malezji) (*Serving the Refugees at Kedah Public Library*) zaprezentowali działania podejmowane przez Kedah Public Library w stosunku do uchodźców, głównie z Mjanmy (Birmy). Ze względu na trudne warunki życia tułaczy w tymczasowych schroniskach bez wyposażenia technicznego, władze miasta zapewniają im, z pominięciem biurokratycznych przeszkód (bezpłatne karty biblioteczne bez konieczności przedstawiania oficjalnych dokumentów), dostęp do wszystkich informacji, Internetu i usług, i programów świadczonych przez bibliotekę. Programy biblioteczne są profilowane pod kątem potrzeb emigrantów, wśród których ok. 30% stanowią dzieci poniżej 18 roku życia wywodzące się z grupy etnicznej Rohingya (Arakanie). W wyniku współpracy z NTA School for Refugee Children i Baitul Rahmah Rohingya Learning Centres świadczona jest pomoc socjalna, konsultacje, nauka języka angielskiego, organizowane są zajęcia dla dzieci w okresie przerw wakacyjnych i ferii. Tworzone są kluby dziecięce (Kelab Sinar Pintar Bayan Budiman), pozwalające wypełnić im czas wolny, zapewniające zabawę, wspólne, wielojęzyczne spotkania czytelnicze i pomoc w odrabianiu prac domowych.

Zizhou Wang, Xiaofang Zhang, Ge Zhang, Lu Qiu, Jing Dai z Peking University w Pekinie (*B@LSH Project: Creating Ubiquitous Reading Environment for Children in Rural China*) przedstawili projekt B@LSH dotyczący promocji czytelnictwa wśród dzieci w środowisku wiejskim w Chinach. Jego celem jest zmniejszenie nierówności w tym zakresie między dziećmi mieszkającymi w miastach i na wsi. Głównymi inicjatorami i realizatorami przedsięwzięcia są organizacje pozarządowe:

Non-Government Library Association (NGLA) i pozarządowe biblioteki. Dzięki realizacji projektu już od 7 lat rozwijana jest współpraca pomiędzy tymi instytucjami a szkołami wiejskimi i rodzinami dzieci. Szkoły, wskazane przez lokalne biblioteki, otrzymują komplety książek, a najaktywniejsi czytelnicy poza uzyskaniem tytułu „gwiazdy czytelnictwa” nagradzani są również zbiorem 20-30 książek. Program przyczynił się do wzrostu czytelnictwa a także pokazał możliwości współpracy organizacji pozarządowych z lokalnymi, wiejskimi środowiskami w zakresie upowszechniania książki.

Jérémy Lachal i Muy Cheng Peich reprezentujący Bibliothèques Sans Frontières – Libraries Without Borders z Montreuil we Francji (*Facing global challenges: libraries as community hubs for the empowerment of the most vulnerable populations*) omówili rolę bibliotek jako centrów społecznościowych, służących poprawie sytuacji osób zagrożonych wykluczeniem społecznym z powodu m.in. przesiedleń, konfliktów, klęsk żywiołowych zmuszających ich do opuszczenia swoich poprzednich miejsc życia. Według teorii modelu rozwoju, opracowanej w 1998 r. przez Amartya Kumar Sena, laureata nagrody Nobla w dziedzinie ekonomii, wolność i zdolność do działania są podstawowymi warunkami do podejmowania decyzji odpowiadających aspiracjom jednostki. Dostęp do informacji, a więc także i bibliotek, ma zasadnicze znaczenie w tym podejściu i jest przyczyną głębokich nierówności w dzisiejszym świecie. Szczególnie ważne jest to w krajach słabo rozwiniętych, w których biblioteki, jako środowiskowe centra stanowią istotną i bezpieczną przestrzeń należąca do lokalnej społeczności, dysponującą zasobami umożliwiającymi im własny rozwój. Zilustrowano to przykładami z Bangladeszu i Nepalu, gdzie Libraries Without Borders organizują biblioteki. W Bangladeszu, w obozie dla uchodźców w Bazar Coxa, w którym przebywa ponad 900 tys. osób, utworzono przestrzeń biblioteczną, z których korzysta m.in. społeczność Rohingya (Arakanie). Jest to dla nich nie tylko placówka biblioteczno-informacyjna, ale także centrum życia społecznego. W Nepalu australijski Australian National University zorganizował w 2018 r. bibliotekę (tradycyjną i cyfrową) w Batase, małej wiosce, której społeczność cierpi z powodu handlu ludźmi. Służy ona nie tylko mieszkańcom, ale także ludziom z okolicznych wsi. Jest to miejsce, gdzie dzieci, młodzież i dorośli mogą się uczyć i mają dostęp do informacji. Są tu także omawiane problemy związane z handlem ludźmi. Lokalna społeczność traktuje to miejsce jako bezpieczne i przyjazne im, sprzyjające dialogowi i indywidualnemu rozwojowi.

Kilka referatów poświęconych było bibliotekom narodowym, które coraz powszechniej angażują się w tworzenie w swoich instytucjach przestrzeni służącej społecznemu porozumieniu.

Na temat biblioteki jako środowiskowego centrum angażującego młodych ludzi mówili Virgilio Jr Medina oraz Qatar Hind Al-Khulaifi z Children's and Young Adult's Department w Qatar National Library – QNL w Dosze (*Qatar National Library as a community engagement hub for young learners: What we have achieved as a new public library so far*). W swoim wystąpieniu przedstawili udogodnienia, zmiany i aranżacje przestrzeni wprowadzone w QNL, aby zachęcić młodych użytkowników tej biblioteki do udziału w różnych programach tworzonych z myślą o ich potrzebach. Dzięki uwzględnianiu oczekiwań młodych czytelników placówka ta stała się integralną częścią ich środowiska edukacyjnego i nauko-

wego, co pozytywnie wpłynęło na ich rozwój osobisty, społeczny i umiejętności akademickie.

Także w prezentacji Fariborz Khosravi i Saeedeh Akbari-Daryan z National Library and Archives of Iran w Teheranie (*National Library of Iran as a platform for community dialogue: an analysis of an experience*) przedstawiono udział biblioteki narodowej w rozwijaniu społecznego dialogu. W celu realizacji tego zadania NLI powołała w 2014 r. Andeshgah-e Farhangi – centrum zapewniające odpowiednią przestrzeń dla myślicieli z różnych dziedzin nauki, szczególnie humanistycznych. Centrum to stanowi komunikacyjną platformę dla intelektualnej elity, co ma sprzyjać budowaniu dialogu w odniesieniu do szerokiego spektrum zagadnień związanych z nauką, kulturą, polityką. Andeshgah-e Farhangi jest miejscem goszczącym wybitnych autorów, specjalistów z różnych dziedzin, którzy przybliżają problemy szczególnie interesujące użytkowników.

Wiele wystąpień poświęconych było tematyce zrównoważonego rozwoju i koniecznym przeobrażeniom w bibliotekach, aby były one w stanie w pełni włączać się w realizację zaplanowanych do 2030 r. 17 celów SDG oraz 169 celów szczegółowych, dotyczących ekonomicznego, społecznego i środowiskowego wymiaru zrównoważonego rozwoju (the UN Agenda for Sustainable Development 2030). Selenay Aytac z Long Island University w USA (*Library Environment Sustainability Progress Index (LESPI): Benchmarking Libraries' Progress Towards Sustainable Development*) zwróciła uwagę, że choć zmiany w bibliotekach są konieczne, to wiele bibliotek dysponuje niewystarczającymi danymi, aby ocenić, czy są na dobrej drodze do osiągnięcia celów zrównoważonego rozwoju. W swoim wystąpieniu przedstawiła Library Environment Sustainability Progress Index – LESPI („Indeks postępów w zakresie zrównoważenia środowiska bibliotecznego”), który można wykorzystać jako narzędzie do analizy porównawczej w każdej bibliotece, by ocenić ich zgodność z celami.

Dibyendu Manna i Susmita Chakraborty z University of Calcutta, w Indiach (*Sustainable strategies for making green image in University Libraries in Seven-Sister States, India: a study*) przedstawili wyniki swojego badania dotyczącego strategii podejmowanych przez biblioteki uniwersyteckie na terenie siedmiu stanów w północno-wschodnich Indiach. Dotyczyły one tworzenia przyjaznych środowisku bibliotek (zielonych) i wspieranie zrównoważonego rozwoju. Celem badania było ustalenie, w jakim stopniu biblioteki uniwersyteckie tego obszaru (łącznie 14 bibliotek) stosują środki ochrony środowiska, aby utrzymać ekologiczne warunki w pomieszczeniach biblioteki. Wykorzystano ankietę z ustrukturyzowanym kwestionariuszem, opartym na wytycznych IFLA odnoszących się do zielonych bibliotek, dostępnych w książce *Green Library: the challenge of environmental sustainability*, opracowanej przez Petrę Hauke, Karen Latimer i Klausa Ulricha Wernera.

Beate Hoerning, z Green Library Network Germany w Berlinie (*Going to a library conference for talking about ecological sustainability – but what's about our own carbon footprint?*) zastanawiała się nad udziałem środowiska bibliotekarskiego w emisji dwutlenku węgla w kontekście celów SDG, zwłaszcza celu 7, 12, 13 i 15 oraz ruchu degrowth, którego głównym postulatem jest redukcja produkcji i konsumpcji.

Hanna Kleemola z fińskiego University of Jyväskylä (*Public libraries, literary art activities and social inclusion*) przedstawiła rozważania dotyczące działalności

literackiej i artystycznej prowadzonej w bibliotekach publicznych, która może promować społecznie zrównoważony rozwój, poczucie wspólnoty i społeczną inkluzję. zilustrowano to przykładami bibliotek fińskich, które organizują zajęcia literackie, zachęcają do pisania i ekspresji werbalnej. Prowadzą np. kluby sztuki literackiej, warsztaty rapu i komiksu oraz zajęcia z zakresu twórczego pisania, które stwarzają możliwości poprawy umiejętności czytania, wyrażania siebie i życia społecznego. Swoje wystąpienie oparła na badaniach, których główną hipotezą było stwierdzenie, że działania literackie w bibliotekach zapobiegają wykluczeniu społecznemu, promują inkluzywność, poczucie własnej wartości i tożsamości oraz dobre samopoczucie i świadomość równości. Przypomnieć należy, że biblioteki fińskie odpowiadając na bieżące wyzwania i potrzeby społeczne grup specjalnych, dostosowują swoje działania m.in. do potrzeb imigrantów oraz osób zagrożonych wykluczeniem społecznym.

Lesley Metibogun i Regan Potangaroa z School of Architecture, Victoria University of Wellington, New Zealand (*Assessment of Occupants' Thermal Condition and the Risk of Overheating in Sustainable Public Libraries in Auckland Region*) zwrócili uwagę na rzadko prezentowany podczas konferencji IFLA problem warunków pracy w budynkach bibliotecznych, wynikający z panującej w nich temperatury. Przedstawili wyniki badań, przeprowadzonych na pracownikach 2 bibliotek publicznych w Auckland odnoszące się do problemów społeczno-technicznych związanych z ryzykiem przegrzania w okresie letnim w tych budynkach. Uzyskane rezultaty zestawiono z normami (CIBSE A 2006 standard the British Standard EN 1525; the TM52 CIBSE; i Building Bulletin 101 (BB101) dotyczącymi ryzyka przegrzania w budynkach w klimacie umiarkowanym). Mimo pozytywnych wyników porównania odczucia pracowników były odmienne. Dla uniknięcia rozbieżności autorzy zasugerowali konieczność zastosowania w przyszłych badaniach standardów uwzględniających współczynnik wilgotności jak np. ASHRAE-55, co pozwoli lepiej ocenić komfort pracy i to, jaki wpływ ma na niego temperatura.

Rebekkah Smith Aldrich z Mid-Hudson Library System w Poughkeepsie oraz Matthew Bollerman z Hauppauge Public Library w USA (*All Together...How? Building Capacity & Commitment for Change*) zwrócili uwagę na konieczność zaangażowania się bibliotekarzy w globalne działania na rzecz zapobiegania skutkom zmian klimatycznych. Wymaga to rewizji w sposobie myślenia bibliotekarzy, w podejmowanych strategiach i przedsięwzięciach. Biblioteki muszą stać się jednostkami wzorcowymi dla prowadzenia działań, w których priorytetem jest zrównoważony rozwój. Autorzy podkreślili konieczność edukacji bibliotekarzy w tym zakresie i przygotowanie ich do pełnienia roli przywódców w upowszechnianiu w środowisku zrównoważonego rozwoju. Przedstawili również program działań wspierający bibliotekarzy w pełnieniu tej roli, przygotowany przez The New York Library Association's Sustainability Initiative.

Petra Hauke z Berlin School for Library and Information Science (*Green Libraries Towards Green Sustainable Development Best Practice Examples from IFLA Green Library Award 2016–2019*) w swoim wystąpieniu przypomniła definicję zielonej (ekologicznej) biblioteki. Przedstawiła cele i kryteria przyznawania IFLA Green Library Award i pokazała najciekawsze projekty zgłoszone w latach 2016-2019. Były to biblioteki z: (1) Irlandii: University College Cork, "Love Our Library";

(2) Kenii: "United States International University (USIU) – Africa: Garden in the library"; (3) Ukrainy: Lviv Regional Children's Library, Lviv, Ukraine Garbage HERO – ECOeducation project Library ECOstyle; (4) Niemiec: Stadtbibliothek Bad Oldesloe; (5) Chorwacji: The National and University Library, Zagreb "Green Festival – Let's Go Green" i (6) Kolumbii: Biblioteca Pública Municipal Daniel Guillard, Cali, Colombia "Gaia – En mi biblioteca la tierra también es de todos"/"Gaia – In my library the land belongs to everyone".

W Africa Section zwrócono uwagę na rolę bibliotek w procesie transformacji społeczności lokalnych na tym kontynencie. Victoria Okojie z University of Abuja i Rose Bini Okiy z University of Africa w Nigerii (*Public libraries and the development agenda in Nigeria*) przedstawiły udział bibliotek publicznych w programie rozwoju Nigerii, pod kątem zgodności ich działań z celami SDG i African Union Agenda 2063. Badania miały ukazać, w jaki sposób usługi bibliotek publicznych dostosowują się do globalnego programu rozwoju oraz zwrócić uwagę bibliotekarzy na zwiększenie widoczności świadczonych przez nie usług w IFLA Library Map of the World (LMoW), w bazach danych i na stronach internetowych afrykańskich stowarzyszeń bibliotekarskich. Jak wynika z przeprowadzonego badania biblioteki najczęściej nawiązują do celów 4 i 8. Zaobserwowano także, że wiele bibliotek wciela w życie głównie tradycyjne usługi biblioteczne, nie zawsze zaspokajające potrzeby lokalnych społeczności w sposób satysfakcjonujący.

Jeff B Nyoka z Library and Information Services: E-Learning Johannesburg w RPA (*Collaboration and partnerships in redesigning library spaces: the use of eLearning classrooms as multipurpose facilities and as mobile classrooms in city of Johannesburg libraries*) przybliżył przedsięwzięcia służące reorganizacji pomieszczeń bibliotecznych, aby działające w nich klasy e-learningowe mogły służyć realizacji szerszych niż dotychczas celów edukacyjnych, zarówno w trybie online, jak i offline.

Przypomniał, że program klas e-learningowych wprowadzony został w latach 2015-2016 w 12 bibliotekach City of Johannesburg (COJ) i służył jedynie do realizacji kursów online z wybranych uniwersytetów, natomiast podstawowe usługi biblioteczne i potrzeby użytkowników nie były w nim uwzględniane. Nowy, rozszerzony program nawiązuje do celów zrównoważonego rozwoju, np. walki z ubóstwem, poprzez zapewnianie kształcenia umiejętności cyfrowych, pomocnych w poszukiwaniu pracy i inkluzji społecznej. Jest adresowany do wszystkich obywateli także w małych, niedofinansowanych bibliotekach. Jego realizacja jest wspierana m.in. przez Google, organizacje pozarządowe i firmy ICT. W 2019 r. program ten został nominowany do nagrody the United Nations' 2019 World Information Summit.

Tuelo Ntlotlang z Botswana International University of Science and Technology (*Technology Mediated Tools As Drivers Of Library- Researcher Collaboration: The Case Of Botswana International University Of Science And Technology (BIUST) Institutional Repository (IR)*) przedstawiła działalność International University of Science and Technology (BIUST), który inicjuje, prowadzi, ułatwia i promuje badania naukowe wykorzystywane dla wzrostu gospodarczego Bostwany. W działaniach BIUST szczególną rolę odgrywa biblioteka, która została zobowiązana do pilotowania flagowego projektu BIUST, jakim jest instytucjonalne repozytorium. W wystąpieniu omówiono prowadzone w bibliotece procesy i usługi transformacyjne,

zwracając uwagę na znaczenie współpracy bibliotekarzy i badaczy na wszystkich etapach przeprowadzanych badań, zarówno implementacji narzędzi, opartych na nowoczesnych technologiach, jak i zarządzania uzyskanymi danymi.

W referacie Jonathana Ndubuisi Chimah z Ebonyi State University Library oraz Udo Nwokocha z Abia State University Library w Nigerii (*Professional Volunteerism in Children and School Libraries in Africa: An Imperative for Children's Information Literacy and Education*) ukazano rolę bibliotekarskiego wolontariatu w nigeryjskich bibliotekach szkolnych i publicznych dla dzieci i młodzieży. Ponieważ w Nigerii zaledwie niewielki odsetek szkół ma biblioteki z profesjonalnymi pracownikami, wykorzystanie wolontariuszy, którzy m.in. organizują zajęcia upowszechniające czytelnictwo i kształtujące nawyk czytania, ma szczególne społeczne znaczenie.

The IFLA *Indigenous Matters* Section zainicjowała debatę odnoszącą się do potrzeby uwzględniania w działaniach bibliotecznych problemów ludności autochtonicznej. Dotyczyły to głównie spraw związanych z językiem lokalnej ludności, zachowaniem i pielęgnowaniem go, a także podtrzymywaniem w codziennej komunikacji jako narzędzia do rozwoju wiedzy i kultury i zapewnienia wielokulturowej inkluzji społecznej. Przedstawione spostrzeżenia pochodziły z Japonii i Kanady.

Mai Ishihara z Hokkaido University (*Considering the Use of Library from the Perspective of an Indigenous Descendant*), wywodząca się ze środowiska autochtonicznego zamieszkującego Hokkaido, przybliżyła rolę biblioteki w swoim życiu. Natomiast Yukiko Kamemaru z Hokkaido Museum (*What Can We Get by Cooperation with Museums and Libraries for Ainu People*) zaprezentowała efekty współpracy bibliotek i muzeów funkcjonujących na tej wyspie dla tubylczej ludności Ajnów, liczącej ok. 30 tys. osób. Biblioteki i muzea pielęgnują jej kulturę, religię i język ajnuski. W wyniku wspólnych działań instytucji dziedzictwa kulturowego na Hokkaido japońskie Zgromadzenie Narodowe uchwaliło rezolucję wzywającą rząd Japonii do uznania Ajnów za lud tubylczy i położenia kresu ich dyskryminacji.

Normand Charbonneau z Library and Archives Canada oraz Camille Callison z University of Manitoba w Kanadzie (*Library and Archives and the Indigenous Language Landscape in Canada*) przedstawili zaangażowanie i udział kanadyjskich bibliotek i archiwów w zachowaniu języków ludności tubylczej w tym kraju.

W sekcji Library Services to Multicultural Populations zaprezentowano aktualne programy na rzecz społeczności wielokulturowej. Marit Vestlie z National Library of Norway (*World Library – A Nordic project on digital materials for linguistic minorities*) przedstawiła wdrażany przez Narodową Bibliotekę Norwegii projekt digitalizacji dokumentów w językach mniejszości narodowych, zamieszkujących na terenie Skandynawii. Natomiast przedstawicielki Indii (Ratna Bandyopadhyay z University of Calcutta oraz Anita Basak, Govt. College of Engineering & Leather Technology: *Multiple Dimensions of Library Services for Multicultural Populations in West Bengal*) omówiły działania bibliotek dla populacji wielokulturowej, prowadzone na terenie Bengal Zachodniego. Z kolei Ursula Liebmann z Meeting Point Library – Lower Austrian office for public libraries, w Wiedniu (*Project Libero: Libraries as Intercultural Learning Spaces: Setting up an e-Learning Platform for Minor Refugees in Public Libraries*) zaprezentowała projekt Libero, dzięki któremu w bibliotekach publicznych na terenie Austrii organizowane są międzykulturowe przestrzenie z platformami e-learningowymi dla uchodźców, szczególnie nieletnich.

Keira Dignan, Hannah-Lily Lanyon oraz Rebecka Wolfe z greckiego Echo for Refugees (*Multicultural libraries in a bordered world: the case of ECHO for Refugees*) ukazały działania ruchomej biblioteki („ECHO” for Refugees), która obsługuje obozy dla uchodźców i środowiska zmarginalizowane na terenie Aten.

Również sekcje Local History and Genealogy, Asia & Oceania oraz Special Interest Group – Library History przedstawiły aktywności bibliotek służące pielęgnowaniu lokalnej historii. Tym zagadnieniom poświęcony był referat Ari Kurnia z Airlangga University na Jawie w Indonezji (*Baliens: Safeguarding the local history and tracing the genealogical history of Bali from generation to generation*), w którym omówił podejmowane w tym zakresie inicjatywy bibliotek publicznych na Bali.

Georgia Antonopoulou oraz Vasiliki Sfika z Athens Municipal Library (*Archival research project: The unknown story of the Athens Municipal Library as part of the city's history*) zaprezentowały nieznaną historię swojej biblioteki, która powstała prawie dwa wieki temu. Proklamowanie w 2018 r. Aten jako światowej stolicy książki zainspirowało pracowników tejże biblioteki do zapoznania się z jej historią i udziałem w życiu kulturalnym miasta oraz podejmowania interakcji ze społecznością lokalną. Badania archiwalne ujawniły różne momenty w działalności biblioteki na przestrzeni minionych lat, podczas których wyszła ona w swoich pracach poza zasięg lokalny i w trudnych czasach odegrała ważną rolę we wspieraniu dostępu uczniów do wiedzy. Jak zaznaczyły referentki, realizacja tego projektu przyczyniła się do odzyskania przez bibliotekę swojej historii i jednocześnie dzięki niemu badania te wniosły swój udział do kształtowania historycznej pamięci miasta.

Cherie Bush i Russell Lynch z FamilySearch International w USA (*Oral Histories in Africa: Preserving Critical Knowledge*) przybliżyli prowadzone w Afryce przez FamilySearch działania na rzecz niesienia pomocy ludności tubylczej w zachowaniu dla przyszłych pokoleń ich ustnej historii. Dzięki realizacji zaprezentowanego w wystąpieniu projektu FamilySearch, zapoczątkowanego w 2004 r., dokonywana jest transkrypcja informacji genealogicznych i udostępniana online do użytku przez inne osoby.

DZIEDZICTWO KULTUROWE I ROLA BIBLIOTEK NA RZECZ JEGO ZACHOWANIA I PIELEGNACJI

Podczas tegorocznego kongresu wiele uwagi poświęcono także sprawom dziedzictwa kulturowego, zarówno jego gromadzenia i współpracy między instytucjami zajmującymi się tymi zagadnieniami (biblioteki i muzea), jak również wykorzystywania nowych technologii do digitalizowania jego obiektów, promocji oraz umożliwienia szerokiego do niego dostępu.

Sekcja Audiovisual and Multimedia zorganizowała sesję „It’s Good to Preserve, It’s Even Better to Share: Sound and Visual Cultural Heritage in Local Communities”, w której pokazano, jak biblioteki wspierają wspólnoty mieszkańców w dokumentowaniu i ochronie lokalnych historii i dziedzictwa, a także w jaki sposób tworzą i udostępniają te zbiory lokalnie i globalnie.

Cristina B. Villanueva z University of the Philippines Baguio, na Filipinach (*From the Road to Obsolescence: Recovering and Reformating Photo Film Negatives and Slides in Archives*) przybliżyła działalność założonego w 2007 r. The Cordillera/

Northern Luzon Historical Archives, wchodzącego w skład Biblioteki Uniwersytetu Filipińskiego. Region Cordillera jest zamieszkiwany przez drugą co do wielkości grupę etniczną rdzennych mieszkańców Filipin. Archiwum obecnie pełni rolę repozytorium dokumentów osób, które wniosły wkład w rozwój historyczny i kulturalny regionu. Dużą część zbiorów stanowią m.in. negatywy, które te osoby zgromadziły w ciągu swojego życia. Wydawało się, że z uwagi na formę zapisu ich zawartość na zawsze pozostanie ukryta dla szerokiej grupy odbiorców. Zainicjowany w 2016 r. proces digitalizacji umożliwił nie tylko ich utrwalenie i zapisanie w postaci zapewniającej dostęp do nich, ale ukazał interesującą i niepowtarzalną zawartość negatywów i slajdów, z których część wcześniej nie była znana (np. kultury materialne dotyczące rdzennych mieszkańców regionu, rytuałów i ceremonii leczniczych, czy wizerunków amerykańskich administratorów regionu Cordillera).

Malarvele Ilangovan z National Library Board of Singapore (*Innovating Heritage, a Singapore story*) ukazała, jak dzięki zaangażowaniu National Library Board of Singapore (NLB) mieszkająca w Singapurze społeczność tamilska dba o zachowanie swojego dziedzictwa kulturowego i wnosi znaczący wkład do realizacji wartości reprezentowanych przez NLB, takich jak rozwój demokracji czy poszanowanie praw człowieka. Niepublikowane i niedostępne wcześniej obiekty np. związane z teatrem, muzyką i tańcem są rejestrowane w formie materiałów audiowizualnych, uzupełniane o przydatne adnotacje oraz udostępniane za pośrednictwem archiwum cyfrowego. Ta inicjatywa NLB, zapoczątkowana wśród społeczności tamilskiej, najmniejszej rdzennej grupy w Singapurze, przyczynia się do zachowania i udostępniania tego dźwiękowego i wizualnego dziedzictwa kulturowego. Stanowi także model dla innych grup i w konsekwencji promuje wielojęzyczność i wieloetniczność tego miasta-państwa.

Raphaëlle Bats z Ecole nationale superieure des Sciences de l'Information et des Bibliothèques w Villeurbanne oraz Guillaume Morand z Bibliothèque municipale de Lyon we Francji (*Have you seen my video? Producing, keeping and sharing the audiovisual productions of the library*) przedstawili działalność bibliotek publicznych w zakresie dokumentowania i upowszechniania osiągnięć lokalnej społeczności poprzez materiały audiowizualne wytwarzane w bibliotekach na terenie Lyonu, trzeciego co do wielkości miasta we Francji.

Prezentacja Muy Cheng Peich oraz Jérémy'ego Lachala z Bibliothèques Sans Frontières – Libraries Without Borders we Francji (*Libraries as archives for the local community: the example of the Ideas Box in Bangladesh for the Rohingya community, and in France in the service of social cohesion*) skupiła się na roli bibliotek pełniących funkcję archiwów dla lokalnej społeczności, dokumentujących i utrwalających ich dziedzictwo kulturowe. Zaprezentowano *Ideas Box*, gromadzące pomysły, co warto by wprowadzić do prac biblioteki, aby uaktywnić mieszkańców. Zilustrowano to przykładami działań we Francji w zakresie budowania społecznej spójności oraz w Bangladeszu, na rzecz wspomnianej już wcześniej grupy etnicznej Rohingya (Arakanie), której członkowie uciekają tu z Mjanmu/Birmy z powodu panujących tam w stosunku do nich dyskryminacji, prześladowań i łamania praw człowieka.

Elnaz Tadayon Mansouri z Elnaz Design w Melbourne, Australia (*The Life-world of Writers: Virtual Reality Experiment for Library Visitors*) zaprezentowała eks-

peryment wykorzystujący wirtualną rzeczywistość, przeprowadzony wspólnie przez Monash University i Library at the Dock w Melbourne, dla upamiętnienia Jane Austen, w związku z przypadającą w 2017 r. dwusetną rocznicą jej śmierci. Poprzez zastosowanie nowych technologii osoby odwiedzające bibliotekę mogły zwiedzić jej dom, pospacerować po podwórku, uczestniczyć w ważnych momentach jej życia osobistego i zawodowego. Ta wirtualna interakcja z pisarką i jej życiem miała zachęcić do przeczytania jej książek. Jak podała referentka, efekt tego przedsięwzięcia przerósł oczekiwania organizatorów, a inne biblioteki zgłosiły zainteresowanie możliwością uruchomienia u siebie tego projektu.

Referat poświęcony wyspom Galapagos, które w 1959 r. zostały uznane przez rząd Ekwadoru za park narodowy, i prowadzonej tam działalności biblioteczno-archiwalnej przygotował Edgarado Civallero z Charles Darwin Foundation na Galapagos (*Galapagos inside an archive – for the community*). Przedstawił w nim pracę biblioteki i archiwum Fundacji Karola Darwina (CDF), która powstała także w 1959 r. dla zapewnienia ochrony wysp i ich szczególnej różnorodności biologicznej. Miała stać się miejscem, w którym naukowcy i badacze mogą prowadzić badania, próbując zrozumieć i opisać świat przyrody na wyspach, a jednocześnie zidentyfikować zagrożenia dla jego przetrwania. Oficjalne otwarcie biblioteki nastąpiło w 1979 r. Jest ona najstarszą, największą i najbardziej aktywną na całym archipelagu. Zawiera księgozbiór dotyczący Galapagos, dokumenty opracowane na i o wyspach. Znajdują się tu również oryginalne materiały, raporty i artykuły, których nie można znaleźć nigdzie indziej. Z czasem w bibliotece wydzielono archiwum, w którym zgromadzono dokumenty historyczne, dotyczące opisu działalności naukowej na wyspach, a także życia lokalnej społeczności.

Sekcja Rare Books and Special Collections zorganizowała sesję „The Migration of Books: Cultural Heritage (objects) and Ideas on the Move”. Uwaga referentów skupiała się na przemieszczaniu się na rynku antykwarycznym obiektów dziedzictwa kulturowego (książek, rękopisów). Podkreślono szczególną wagę tego problemu w odniesieniu do obszarów dotkniętych przemocą lub zawirowaniami politycznymi. Podzielono się pomysłami, jak je rozwiązywać. Podjęto również próbę ustalenia priorytetowych w tym zakresie potrzeb, przydatnych projektów, narzędzi i strategii.

Isabelle Nyffenegger oraz Anaïs Basse z Bibliothèque nationale w Paryżu (*Digital unification: back to square one*) przedstawiły unifikację cyfrową jako sposób ochrony, rozpowszechniania i zwiększania dostępności do kolekcji, bez względu na miejsce ich przechowywania. Przybliżyły działalność IFLA Digital Unification Group, powołanej w 2017 r. w celu opracowania zestawu zaleceń umożliwiających wdrożenie projektów unifikacji cyfrowej dla rekonstrukcji lub kompilacji zbiorów dokumentów rozproszonych w kolekcjach transgranicznych, dotyczących danego dziedzictwa narodowego, języka, religii, kultury lub kryterium geograficznego wynikającego ze wspólnej historii. Ilustracją tego podejścia było studium przypadku francuskiej Biblioteki Narodowej, oparte na utworzonej w 2018 r. kolekcji wspólnego francuskiego dziedzictwa.

Fabrizio Govi oraz Sally Burdon z International League of Antiquarian Booksellers (ILAB) (*Legislation and Antiquarian Book Trade: how the different state regulations affect the international movement of antiquarian books*) zajęli się prawodawstwem w kontekście handlu antykwarycznego. Przybliżyli działalność International

League of Antiquarian Booksellers (ILAB), zajmującej się sprawami prawa eksportowego i importowego, polityki w odniesieniu do dóbr kultury, przedawnień, konfiskat, prawa pierwokupu, a także kradzieży i fałszerstw.

Referenci z Nigerii, z Federal College of Education: Godwin Arua ze współpracownikami (*Cultural Heritage looting and trafficking in Nigeria*) omówili przypadki grabieży i niszczenia dziedzictwa kulturowego na przykładzie swojego kraju Nigerii. Zastanawiali się również nad perspektywami i strategiami zachowania go i przeciwdziałania niezgodnym z prawem przedsięwzięciom.

Zagadnieniom walki z kradzieżami i nielegalnym handlem archiwaliami poświęcone było wystąpienie Arda Scholte z Information and Heritage Inspectorate w Holandii (*International Council on Archives: Invest in cooperation in the fight against theft, trafficking and tampering of archives to prevent and protect our heritage*). Przybliżył on działalność International Council on Archives (ICA), która utworzyła grupę ekspertów ds. spraw zapobiegania kradzieżom i ochronie dziedzictwa. W wyniku współpracy ICA z IFLA, ICOM i UNESCO zwrócono większą niż dotychczas uwagę na działalność prewencyjną zapobiegającą przestępstwom oraz szkolenia w tym zakresie.

Sekcje Art Libraries oraz Subject Analysis and Access zorganizowały debatę na temat poprawy dostępu użytkowników do różnych zasobów instytucji dziedzictwa kulturowego, m.in. obrazów i innych obiektów kultury. Zastanawiano się także, jak można za pomocą nowych technologii i narzędzi oraz reguł katalogowania, standardów metadanych czy semantycznych standardów sieciowych wesprzeć profesjonalistów zajmujących się opracowaniem i udostępnianiem obiektów dziedzictwa kulturowego.

W prezentacjach zwrócono także uwagę na kolekcje obrazów w formacie cyfrowym, które zajmują szczególne miejsce we współpracy bibliotek, archiwów i muzeów, zwłaszcza przy organizacji tematycznych wystaw wirtualnych.

Claire Eggleston z Art Gallery of New South Wales w Sydney (*Not just art: the challenges and successes of integrating archival, library and image collections into an art focused collection management system*) na przykładzie swojej galerii (najstarszego publicznego muzeum sztuki w Australii), w której działają niezależnie biblioteka i archiwum, omówiła współpracę w odniesieniu do zarządzania zbiorami. Początkowo każda z komórek Art Galery posługiwała się własnymi systemami, bazami danych i standardami metadanych bez jakiegokolwiek wzajemnej integracji. Dla lepszego wykorzystania i zespolenia kolekcji w tej instytucji, biblioteka i archiwum zaczęły implementować system Vernon, przeznaczony do katalogowania, zarządzania i publikowania informacji o materiałach archiwalnych, bibliotecznych i wizualnych. Autorka pokazała niektóre problemy związane z katalogowaniem archiwalnego, bibliotecznego i dokumentalnego materiału graficznego oraz z dostosowywaniem standardów metadanych przeznaczonych do katalogowania dzieł sztuki do potrzeb innych rodzajów materiałów. Zastosowanie nowego systemu zwiększyło widoczność zbiorów bibliotecznych i archiwalnych do poziomu, którego nigdy nie osiągały.

Regine Heberlein z Princeton University Library, USA (*Leveraging wikidata for descriptive cultural heritage metadata*) dokonała prezentacji projektu, którego zadaniem jest modelowanie, dzięki łącznemu zastosowaniu FRBR-oo i Wikidanych, opisowych danych dla obiektów dziedzictwa kulturowego. Na przykładzie opisu

numizmatów autorka przekonuje, że ta kombinacja pozwala na czerpanie korzyści z rygoru opisu stosowanego w FRBR i technologii Wikidanych. W efekcie tworzona jest gotowa platforma dla opisowych metadanych w instytucjach GLAM.

Richard Gartner i Raphaela Mouren z Warburg Institute w Londynie (*Archives, museums and libraries: breaking the metadata silos*) zwrócili uwagę na stosowanie przez instytucje GLAM, w których znajduje się znaczna część obiektów dziedzictwa kulturowego, odmiennych podejść do metadanych. Stwarza to użytkownikom przeszkody w dostępie do tych zbiorów. W swoim wystąpieniu przedstawili strukturę metadanych i działania opracowane dla kolekcji fotograficznej w Instytucie Warburga, których celem jest zniwelowanie różnic między tymi podejściami i zapewnienie jak najdogodniejszego dostępu do zbiorów.

Ekaterina Igoshina, Juliya Dubrovskaya z Pushkin State Museum of Fine Arts Research Library w Moskwie (*Bringing Library and Museum Resources Together: How Can Artificial Intelligence Help (based on the Ivan Tsvetaev's Book Collection Project)?*) zapoznały zebranych z programem długoterminowej digitalizacji najcenniejszych zbiorów w Państwowej Bibliotece Naukowej Muzeum Sztuk Pięknych im. Puszkina w Moskwie. Celem przedsięwzięcia było połączenie różnych zasobów cyfrowych w jedną wspólną przestrzeń semantyczną – kolekcję cyfrową. Rozwiązaniem wykorzystanym dla połączenia wszystkich zbiorów było zastosowanie technologii sztucznej inteligencji. Pierwszą kolekcją objętą digitalizacją były materiały pochodzące ze zbiorów założyciela i pierwszego dyrektora muzeum Iwana Cwietajewa (1847-1913), które odzwierciedlały jego zainteresowania naukowe i hobbystyczne. W wystąpieniu zwrócono uwagę na relacje między danymi, które są istotne dla zaprojektowania dialogu między asystentem głosowym i użytkownikiem podczas procesu wyszukiwawczego.

Patrick Cher z National Library Board of Singapore (*Taking on the content discovery challenge: The NLB Case Study*) przybliżył cztery główne projekty podjęte przez NLB. Ich celem było wdrożenie rozwiązań umożliwiających identyfikowanie i harmonizację treści, co w konsekwencji zwiększa wyszukiwanie i dostępność zdigitalizowanych materiałów archiwalnych, takich jak mapy, fotografie i nagrania audiowizualne.

Francisco Carlos Paletta, Marina M. Macambyra, Sarah Lorenzon Ferreira i Vânia Mara Alves Lima z University of Sao Paulo w Brazylii (*Digital Library of the Artistic Production of ECA/USP*) zaprezentowali cyfrową bibliotekę zbiorów artystycznych (dzieł stworzonych przez artystów z tej szkoły w postaci prac dyplomowych i rozpraw) i zgromadzonych w bibliotece tej uczelni. Zwrócono uwagę na oprogramowanie, narzędzia, analizę standardów metadanych do opisu dzieł sztuki i ich przydatność dla tej placówki.

Alia Levar Wegner i Stefanie Hilles z Miami University, USA (*Metadata Obscura: Refocusing digital collections through the lens of art history*) omówiły działania dotyczące kolekcji XIX- i XX-wiecznych artystycznych kart pocztowych zgromadzonych w Walter Havighurst Special Collections, znajdujących się w archiwach Miami University. Dzięki dostosowaniu metadanych dotyczących tych zbiorów do metodologii historii sztuki, została zwiększona ich widoczność i dostępność dla badaczy sztuki.

BIBLIOTEKI DLA DZIECI I MŁODZIEŻY

Intencją sesji prowadzonej przez Sekcję School Libraries było zwrócenie uwagi na statystyki w bibliotekach szkolnych i pokazanie, w jaki sposób takie dane mogą być wykorzystywane dla udoskonalenia procesu edukacyjnego i rozwoju czytelnictwa. Margarida Costa ze School Libraries Network w Portugalii (*The issue of media literacy in Portuguese school libraries: data inspire action*) przybliżyła działający w tym kraju od 1996 r. School Libraries Network (SLN) Program. Jego celem jest rozwijanie bibliotek, udostępnianie użytkownikom niezbędnych zasobów do czytania, szkolenie w zakresie umiejętności czytania i pisanie oraz alfabetyzacji informacyjnej. Na podstawie ramowego sprawozdania z realizacji programu, dokonywanego corocznie od 2012 r., możliwe było uzyskanie dostępu do danych dotyczących szkół, szczegółowych obszarów uwzględnionych w programach nauczania z podziałem na umiejętności alfabetyzacyjne (czytanie, media i informacje). To systematyczne gromadzenie informacji doprowadziło m.in. do zidentyfikowania kwestii związanych z nierównomiernym podziałem działań w zakresie alfabetyzacji. Jak wynika z uzyskanych danych i przeprowadzonych analiz kształcenie w zakresie umiejętności korzystania z mediów było tym, któremu poświęcano najmniej uwagi. W efekcie analiz podjęto działania zmieniające tę sytuację. Zaczęto organizować szkolenia dla nauczycieli bibliotekarzy, które mają zwiększyć ilość i jakość aktywności w tym zakresie w szkołach portugalskich.

Valérie Glass z A.P.D.E.N we Francji (*Surveys: a tool for professional associations to collect datas. The case of A.P.D.E.N., the French association of teacher librarians*) ukazała działalność stowarzyszenia francuskich nauczycieli-bibliotekarzy – A.P.D.E.N. (Association des professeurs documentalistes de l'Education nationale). Stowarzyszenie już od momentu swojego powstania w 1972 r. używało różnych narzędzi, takich jak np. ankiety do gromadzenia danych dotyczących bibliotek szkolnych i nauczycieli-bibliotekarzy. W 2018 r. A.P.D.E.N. uruchomiło swoją stronę internetową "Profession prof-doc", na której zamieszczane są informacje zawierające m.in. oficjalne dane i wyniki ankiet prowadzonych przez stowarzyszenie. Strona skierowana jest do wszystkich, którzy chcą uzyskać informacje o zawodzie nauczyciela-bibliotekarza i sytuacji bibliotek szkolnych.

Barbara Schultz-Jones, Jennifer E. Moore oraz John Marino z uniwersytetów w Teksasie w USA (*Data Literacy Leadership Preparation for School Librarians*) zaprezentowali wyniki projektu Preparing Librarians for Data Literacy Leadership Project – DataLeadPrep), zainicjowanego przez zespół z University of North Texas (UNT) i Texas Woman's University (TWU). Celem projektu było opracowanie i ustalenie instrumentów pomiarowych dla programu rozwoju kompetencji oraz udoskonalenie umiejętności korzystania z tych danych przez bibliotekarzy.

Stella Thebridge z Warwickshire Library Service oraz Gillian Harris z Tower Hamlets Schools Library Services w Wielkiej Brytanii (*Theory of Change: a new approach to data by Schools Library Services in the UK*) omówiły działalność Schools Libray Services i teorię zmiany dla opracowania narzędzi umożliwiających zbieranie i analizowanie danych potrzebnych do pomiaru wpływu SLS na doskonalenie nauczania i uczenia się w szkołach podstawowych i średnich. Zwróciły uwagę na stosunek jakości do ceny w świadczonych przez SLS usługach. Teoria zmiany pozwala SLS nie tylko mierzyć swoją wartość i skuteczność, ale także udostępniać

dane i rozwijać swoje usługi. Walorem tej teorii jest możliwość stworzenia solidnych ram, pozwalających na gromadzenie odpowiednich danych z całego kraju i w znacznie krótszym czasie niż przy wykorzystaniu metod tradycyjnych.

Elizabeth A. Burns z Old Dominion University, USA (*Implementing the U.S. School Library Standards: Data and Dialogue from the Field*) podzieliła się spostrzeżeniami dotyczącymi badań, które odnosiły się do wdrażania i praktycznego wykorzystywania przez bibliotekarzy szkolnych US National School Library Standards (NSLS). Jak wynika z raportu w przypadku wielu bibliotekarzy niemożliwa była (z różnych powodów) pełna implementacja standardów. Przyszłe działania w tym zakresie powinny być ukierunkowane na zwiększoną liczbę szkoleń w celu rozszerzenia i podtrzymania działań wdrożeniowych.

W związku z rozwojem nowych technologii i narzędzi cyfrowych, biblioteki podejmują starania, aby ich usługi nadążały za pojawiającymi się możliwościami i wyzwaniem. Szczególnie jest to ważne w odniesieniu do usług świadczonych młodym użytkownikom. Podczas sesji zorganizowanej przez Sekcję Libraries for Children and Young Adults uwaga referentów skierowana była na szerokie spektrum spraw począwszy od dostępu, poprzez zapewnianie prywatności do nauczania w zakresie nauki, technologii, inżynierii i matematyki (STEM). Ich wdrażanie stanowi szansę, ale i wyzwania dla bibliotek dla dzieci i młodzieży. Podzielono się także międzynarodowymi przykładami osiągniętych sukcesów i doznawanych porażek w korzystaniu z narzędzi cyfrowych przez młodych ludzi.

Benjamin Scheffler z Zentral- und Landesbibliothek w Berlinie oraz Christiane Bornett z Stadtbibliothek Reinickendorf także z Berlina (*Mixing it up! Coding in classical reading promotio*) przypomnieli, że, aby biblioteka publiczna mogła w pełni realizować swoją rolę „trzeciego miejsca” musi dostosować się do zainteresowań i zwyczajów swoich użytkowników. Szczególnie ważne jest to w odniesieniu do młodych użytkowników. Istotną rolę przypisali promocji czytelnictwa w bibliotekach dla dzieci i młodzieży, która dziś obejmuje więcej niż jedynie popularyzowanie książek, ale uwzględnia także cyfrowe narzędzia i media powszechnie w tych bibliotekach. Biblioteki są także miejscem, w którym użytkownicy systematycznie doskonalą swoje umiejętności cyfrowe. Berlińskie biblioteki publiczne dla dzieci i młodzieży starają się, aby posiadane przez nie media i narzędzia cyfrowe były na tyle atrakcyjne dla młodych ludzi, by ich przyciągnąć i sprawić, że biblioteka w pełni zmieni się w „trzecie miejsce”.

Salomon Hellman z Public Library Stockholm (*The making of Bibblix – a library e-book app for children*) przedstawił rozwiązania zastosowane w szwedzkich bibliotekach publicznych, których celem było lepsze zaprezentowanie i upowszechnianie w katalogu internetowym informacji o zbiorach, zwłaszcza o e-bookach, odpowiednio do potrzeb i oczekiwań młodych odbiorców. W efekcie konsultacji z dziećmi, adresatami wprowadzanych innowacji, opracowano specjalną aplikację e-bookową – Bibblix, zawierającą informacje o książkach znajdujących się w bibliotekach, ale również rekomendacje od innych czytelników i wypowiedzi na temat podobnych książek. Aplikacja Bibblix została uruchomiona w 2016 r. Jej adresatami są dzieci w wieku 6-12 lat. Zgodnie z założeniami ma ona być przyjazna dla dziecka zarówno pod względem formy jak i treści. Zakłada się także, że nie będzie narzędziem dla opiekunów do kontrolowania tego, jakich wyborów dokonują ich podopieczni. Bibblix działa na tabletach i telefonach komórkowych.

Po uruchomieniu tej aplikacji biblioteki uzyskały unikalne i dostosowane do potrzeb dzieci narzędzie do wyszukiwania, upowszechniania i czytania e-książek. W wyniku zastosowania Bibblix wzrosła liczba wypożyczanych e-książek dla dzieci.

Anton Purnik z Russian State Library for Young Adults (*Providing Electronic Services Through Readers' Mobile Devices at the Russian State Library for Young Adults*) przedstawił w jaki sposób na terenie jego biblioteki są świadczone usługi elektroniczne z wykorzystaniem urządzeń mobilnych.

Jorun Systad z Forde Public Library w Norwegii (*"Summerread" – reading as a competition. What impact a reading campaign has on a small library in Norway*) przybliżył narodową kampanię czytelniczą prowadzoną w formie cyfrowej, zatytułowaną Sommarles (ang. *Summerread*). Jest ona organizowana od 2014 r. w prawie każdej bibliotece publicznej w Norwegii w celu rozbudzenia zainteresowania czytaniem, zwłaszcza w okresie wakacyjnym. W kampanii czytelniczej wykorzystywane są elementy gier komputerowych. Program Sommarles jest bezpłatny dla wszystkich dzieci. Na stronie www.sommarles.no dzieci zbierają punkty za każdą przeczytaną stronę, wykonują zlecone zadania związane z czytaniem, śledzą znajomych, aby zobaczyć, co czytają, i uzyskują cyfrowe trofea. Mogą również zdobywać małe nagrody, które zbierają w swojej lokalnej bibliotece. Do 2019 r. w kampanii uczestniczyło ponad 130 tys. dzieci w całym kraju. Sommarles współpracuje z innymi organizacjami pozarządowymi wspierającymi czytanie dzieci, także książek mówionych i brajlowskich. Jorun Systad zaprezentował też swoją bibliotekę, będącą jedną z 674 bibliotek publicznych działających na terenie Norwegii i omówił, jaki wpływ na jej rozwój i prowadzone działania miało wprowadzenie kampanii Sommarles.

Ważnym punktem każdego kongresu i konferencji jest możliwość zapoznania się z bibliotekami zaproponowanymi przez organizatorów. Autorka niniejszego sprawozdania odwiedziła biblioteki należące do Hellenic American Education Foundation: 1) Athens College – Psychico College Library; „J.M. Carras” Kindergarten Library; Athens College Elementary School Library oraz 2) Psychico College Elementary School Library. Grecko-Amerykańska Fundacja Edukacyjna jest niedochodową, pozarządową organizacją utworzoną w 1925 r. Prowadzi przedszkole, szkoły podstawowe, gimnazja i licea zlokalizowane w dwóch miejscach na terenie metropolii ateńskiej. Uczy się w nich łącznie ponad 5500 dzieci. W każdej z placówek biblioteki są dobrze wyposażone. Zgodnie z misją fundacji, szkoły te mają zapewniać edukację na najwyższym poziomie i biblioteki odgrywają w nich rzeczywistą, a nie postulatyczną rolę. Program alfabetyzacji informacyjnej jest bardzo ściśle związany z pracami projektowymi prowadzonymi w ramach każdego przedmiotu zamieszczonego w programie nauczania.

Elżbieta Barbara Zybort

Katedra Badań nad Bibliotekami i Innymi Instytucjami Kultury
Wydział Dziennikarstwa, Informacji i Bibliologii UW

PRZEGLĄD NOWOCZESNYCH TECHNOLOGII I INNOWACYJNYCH ROZWIĄZAŃ W BIBLIOTEKACH NAUKOWYCH NA ŚWIATOWYM KONGRESIE BIBLIOTEK I INFORMACJI ORAZ 85. KONFERENCJA GENERALNA IFLA

(Ateny, Grecja, 24-30 sierpnia 2019 r.)

Główne zagadnienia tegorocznego kongresu IFLA dotyczyły społeczno-kulturalnych aspektów funkcjonowania bibliotek, nie zabrakło jednak także sesji poświęconych nowym technologiom i innowacjom w bibliotekach, w tym w bibliotekach naukowych i akademickich.

W niedzielę 25 sierpnia odbyły się dwie sesje poświęcone zagadnieniom innowacyjnych usług i narzędzi bibliotecznych. Pierwsza z nich poświęcona była najważniejszym obecnie zagadnieniom współpracy bibliotek z zespołami badawczymi w zakresie wsparcia procesów komunikacji naukowej oraz gromadzenia i prezentacji wyników badań (Session 082 Library Integration into the Research Lifecycle: a STEM Perspective – Academic and Research Libraries & Health and Biosciences). Prelegenci, prezentujący różne przykłady współpracy bibliotek ze środowiskami naukowymi, wykazali, że w każdym z omawianych środowisk rośnie zapotrzebowanie na bezpośrednie wsparcie bibliotekarzy w zespołach badawczych w różnych dyscyplinach STEM (Science, Technology, Engineering and Mathematics). Wykazali oni, że bibliotekarze są zaangażowani w procesy na każdym etapie cyklu badawczego: od przygotowania wniosków projektowych do pozyskiwania finansowania; od zarządzania danymi do wizualizacji danych; od przygotowania publikacji do zdeponowania artykułów i danych w przeznaczonych do tego repozytoriach. Wśród prezentowanych referatów na szczególną uwagę zasługuje przedstawiony przez Thomasa Hickersona i Johna Brosza z Uniwersytetu w Calgary temat *Remaining Relevant: Critical Roles for Libraries in the Research Enterprise*. Badania, przeprowadzone na Uniwersytecie w Calgary, miały na celu określenie możliwości i potrzeb udziału bibliotek w procesie badawczym, poprzez bezpośrednie partnerstwo z wydziałowymi zespołami badawczymi. Potrzeby określone na podstawie zebranych danych obejmują m.in. przejście od wsparcia dyscyplinarnego do funkcjonalnego i interdyscyplinarnego, połączenie mediów cyfrowych i narzędzi analitycznych w celu zapewnienia bardziej zintegrowanej obsługi cyfrowej, poprawę usług w zakresie opieki nad danymi danych (*data curation*), wizualizacji, digitalizacji i tworzenia metadanych oraz przyjęcie raczej partnerskiego niż transakcyjnego podejścia do współpracy z naukowcami. Przykład Uniwersytetu w Calgary pokazuje, że biblioteki reagują na te potrzeby i zmieniają swoje usługi tak, aby stać się istotnymi uczestnikami sukcesu badawczego w swoich instytucjach. Innym ciekawym przykładem współpracy pomiędzy środowiskiem naukowym a biblioteką w zakresie bezpośredniego wsparcia procesu naukowego były doświadczenia przedstawione przez zespół Life & Medical Sciences z Szanghajskiej Biblioteki Uniwersyteckiej Jiao Tong (LMSST): Chen Qiaomei, Zhong Huihui, Shen Yaqi oraz Chen Yimei w referacie

Research on Cooperation between the Academic Library and Research Team: Taking the Life & Medical Sciences Subject Team of Shanghai Jiao Tong University Library as an Example. Autorzy przedstawili doświadczenia zespołu, który budował swoje usługi od 2008 r. i nawiązał dobre relacje z zespołami badawczymi. Opisali oni trzy tryby współpracy oparte na potrzebach: 1) poziom mikro: biblioteki przedmiotowe koncentrują się na zdolnościach w zakresie indywidualnej edukacji informacyjnej (*information literacy*) i zapewniają wsparcie w zakresie doskonalenia umiejętności informacyjnych, 2) poziom mezo: bibliotekarze włączają usługę informacyjną do projektu badawczego jako wspierający „pracownika informacji”, 3) poziom makro: bibliotekarze przedmiotowi wspierają kierowników zespołów badawczych w podejmowaniu decyzji na podstawie analizy danych naukowych. Adetoun A. Oyelude and i Oluwaseun O. Akin-Fakorede z Uniwersytetów Ibadan i Calabar w Nigerii w prezentacji zatytułowanej *New Skillsets for Future Science, Technology, Engineering and Mathematics (STEM) Library Workforce* przedstawili wyniki badań ankietowych na temat wiedzy i kompetencji, którymi powinni się wykazać pracownicy bibliotek STEM, aby sprostać wymaganiom i oczekiwaniom użytkowników. Respondentami analizowanej ankiety byli bibliotekarze, którzy wskazali, że wśród absolutnie niezbędnych kompetencji przyszłości znajdują się m.in. umiejętności w zakresie programowania i projektowania komputerowego. Przyszły bibliotekarz STEM będzie potrzebował również specjalistycznej wiedzy w zakresie takich zagadnień, jak sztuczna inteligencja, technologia immersyjna i inne. Ich zdaniem ciągle przekwalifikowywanie się oraz nabywanie umiejętności krytycznego myślenia i programowania komputerowego będą absolutnie niezbędne do dalszego rozwoju kadry bibliotecznej. Gabriela Cabrera i Samira Sambaño reprezentujące biblioteki w Montevideo opisały doświadczenia bibliotek uniwersyteckich w Urugwaju. W prezentacji *Experiencias del bibliotecólogo integrado dentro de los ciclos de investigación en bibliotecas universitarias de Uruguay* przedstawiły zagadnienia związane ze szkoleniami i poradami dla naukowców w takich obszarach jak: wytyczne dotyczące otwartego dostępu, prawa autorskie, licencje na publikacje, repozytoria instytucjonalne, bazy danych, etyka i uczciwość akademicka, migracja i zarządzanie publikacjami online (OJS), tworzenie identyfikatorów i profili cyfrowych (ORCID), przydzielanie i zarządzanie DOI, zarządzanie zestawieniami bibliograficznymi itp. W referacie zaprezentowanym przez Mary Lee Kennedy i Judy Ruttenberg ze Stowarzyszenia Bibliotek Naukowych w USA (ARL – Association of Research Libraries) *Implementing Open Science Principles through Research Partnerships* omówione zostały inicjatywy ARL w zakresie partnerstw badawczych i bibliotecznych w celu zastosowania zaleceń Narodowych Akademii Nauk, Inżynierii i Medycyny USA (U.S. National Academies of Sciences, Engineering, and Medicine) opisanych w dokumencie „Open Science by Design”. Przedstawiły one szereg podejmowanych inicjatyw, w tym partnerstwo w zakresie wdrażania polityki zarządzania danymi badawczymi, współpracę ze stowarzyszeniami naukowymi i społecznościami badawczymi oraz strategiczną współpracę w ramach instytucji naukowych w celu zwiększenia widoczności i rzetelności badań. Ciekawym spojrzeniem na wyzwania stojące przed bibliotekarzami wspierającymi zespoły badawcze był również referat Jaysree Mamtory i Margaret Purnell, pracownic dwóch instytucji naukowych w Darwin, w Północnej Australii, gdzie bibliotekarze stoją przed wyzwaniem zapewnienia obsługi

odizolowanych społeczności, które są rozproszone na dużym obszarze. W swoim referacie *Supporting high quality research in a remote region – a collaborative journey* omówiły niektóre przykłady wspólnych projektów z badaczami STEM oraz zidentyfikowane luki w świadczonych usługach, a także problemy wynikające ze specyfiki tzw. terytorium północnego, odległego od innych ważnych ośrodków naukowych w kraju.

Druga z sesji (Session 084 OCLC Industry Symposium: OCLC Industry Symposium: The Library On-demand and Open Access) zorganizowana była przez firmę OCLC, jednego z głównych sponsorów kongresu. Obradom przyświecała idea tzw. biblioteki na żądanie, która jest odpowiedzią na wymagania użytkowników oczekujących, że łatwo znajdą to, czego szukają, a następnie dokonają zamówienia za pomocą jednego kliknięcia. Zamówione materiały otrzymają ponadto równie szybko i prosto, jak zakupy z ulubionego sklepu internetowego. „Biblioteki na żądanie” odpowiadają na zmieniające się oczekiwania, szybko dostarczają materiały, zapewniają intuicyjne wyszukiwanie, zapewniają połączenia pomiędzy kolekcjami zbiorów i korzystają z automatycznego przepływu efektów pracy personelu. Przedstawiciele OCLC zaprezentowali badania, z których wynika rosnące zapotrzebowanie użytkowników na wygodę. Przedstawili ponadto zbiór spostrzeżeń zebranych od bibliotek na całym świecie na temat możliwości i obaw związanych z otwartym dostępem do zasobów.

Dnia 26 sierpnia 2019 r., również odbyły się dwie ciekawe sesje dotyczące najnowszych trendów w bibliotekarstwie. Pierwsza z nich (Session 116 Hot Topics – Academic and Research Libraries) skupiała się głównie na zagadnieniach z obszaru otwartej nauki, co po raz kolejny potwierdziło, że otwarty dostęp do publikacji i danych jest na czele zagadnień podejmowanych przez biblioteki naukowe i akademickie. Podczas sesji przedstawiono cztery prezentacje: *OA at the German National Library for Medicine* (Ursula Arning, ZB MED, Kolonia, Niemcy), *Plan S: Revolution or Evolution?* (Marga Koelen, Uniwersytet Twente, Enschede, Holandia), *4th Industrial Revolution and future-ready African Librarians* (Nkem Osuigwe, Anambra State Library Board, Nigeria), *The Impact of Research Libraries on the Research and Learning Ecosystem* (Mary Lee Kennedy, AARL, Waszyngton, USA). Następnie miała miejsce dyskusja przy okrągłych stołach, podczas której uczestnicy sesji odnieśli się do prezentowanych zagadnień i sformułowali wnioski dotyczące aktualnych problemów bibliotek akademickich. Wnioski z dyskusji potwierdziły, że biblioteki są świadome wyzwania, jakie stoją przed nimi w związku z wdrażaniem polityk otwartego dostępu, w tym europejskiego tzw. Planu S, jednak wciąż napotykają szereg barier uniemożliwiających lub utrudniających im rozwój relevantnych usług. Wśród głównych barier zidentyfikowano m.in. bariery prawne oraz brak dodatkowego finansowania.

Druga sesja (Session 114 Data Mining and Artificial Intelligence: Artificial Intelligence and Data Mining to transform knowledge management and information services in libraries and information organizations – Knowledge Management with Information Technology and the Big Data) poświęcona była zagadnieniom sztucznej inteligencji (*AI – Artificial Intelligence*), eksploracji danych (*data mining*) i *Big Data*. Autorzy referatów, reprezentujący biblioteki z Finlandii, Stanów Zjednoczonych, Japonii i Singapuru przedstawili m.in. w jaki sposób sztuczna inteligencja i eksploracja danych są wykorzystywane w praktycznych aplikacjach oraz

wykorzystywane do zarządzania wiedzą i kształtowania usług informacyjnych w bibliotekach.

Kilka ciekawych tematów dotyczących innowacyjnych usług bibliotecznych i nowych technologii w bibliotekach znalazło się również wśród prezentowanych tego i kolejnego dnia posterów. Wśród nich na uwagę zasługiwały: *Connecting the Institutional Repository to the Framework for Information Literacy* autorstwa Andrei Wirth (USA), grecko-hiszpański casus *"Kanvassing" change in the academic library: A prototype application for capturing and enhancing organizational knowledge* Stavrouli Sant-Geronikolou, Dimitrisa Kouisa i Alexandrosa Koulourisa, *Publications infrastructure for Open Science: Services for Green and Gold Open Access* Ursuli Arning i Constanze Beringer z Niemiec, *A greener option for e-book acquisition? Our experiences of a platform for individual selection* Camilli Ekberg i Andrei Carozzi Bjurström ze Szwecji, a także zwycięzca tegorocznego konkursu na najlepszy poster: *Every good adaptation is also an innovation*, którego autorami są Donatas Kubilius i Vaida Gasiūnaitė z litewskiej Biblioteki Narodowej. Plakat prezentował tzw. makerspace (w wolnym tłumaczeniu: przestrzeń dla twórców) „PATS SAU” w Bibliotece Narodowej Litwy. Jest to otwarta przestrzeń i bezpłatna usługa dla uczniów i innych użytkowników, która wprowadza istotną zmianę w doświadczeniu edukacyjnym. Plakat przedstawia korzyści, które „PATS SAU” wnosi do usług Biblioteki Narodowej, bibliotek publicznych i, co najważniejsze, ich znaczenie dla użytkowników. Inne postery, które prezentowały osiągnięcia i pomysły dotyczące wdrażania nowoczesnych technologii w pracy i usługach bibliotek, to również *Practice coding with stories: A reading program that combines picture books and software* Han-lim Lee z Korei Południowej, *Library Big Data, the Beginning of a Dialogue for Change* Eun-ju Park, również z Korei Południowej, *Making a community information guide using the iPad application "PeKay": Dialogue for change with citizens* Shizuko Miyahary z Japonii, *Virtual Reality Libraries in Finland*, którego autorami byli Ritva Nikola i Pauliina Hyytiäinen z Finlandii, a także *Open Educational Resources in academic libraries – TIB approach* autorstwa Sabine Stummeyer i Axela Klingera z Niemiec, *Subject Coordinator: a new role to support team-based research services* kanadyjskiego zespołu w składzie: Aleksandra Blake, Heather MacDonald i Joel Rivard czy *On the Development of the Library Mobile Service Based on Mobile Communication Technologies* Bing Chenga z Chin.

Ciekawym uzupełnieniem wcześniejszych sesji była, odbywająca się 27 sierpnia sesja poświęcona prawnym aspektom otwartego dostępu, zorganizowana w postaci panelu dyskusyjnego z udziałem przedstawicieli różnych ośrodków akademickich (Session 151 Open Access from an Ethical and Legal Aspect – CLM and FAIFE (SI)). Uczestnicy poruszyli zagadnienia udostępniania zasobów naukowych i edukacyjnych, z punktu widzenia pracowników naukowych i studentów. Dyskusja skoncentrowała się przede wszystkim na barierach prawno-organizacyjnych dotyczących otwierania nauki, a także różnicach w stanie prawnym różnych reprezentowanych przez uczestników regionów świata.

Dnia 28 sierpnia 2019 r. odbyła się sesja plenarna z udziałem Natalii Manoli, dyrektor zarządzającej OpenAIRE. (Session 213 Plenary Session – Open Science Commons: a holistic and ecological view of science (SI)). Jej prezentacja koncentrowała się na politykach otwartości wprowadzanych od 2007 r. przez Komisję Europejską i europejskie instytucje naukowe oraz dwóch flagowych inicjatywach europej-

skich w zakresie otwartej nauki: europejskiej otwartej chmurze naukowej (European Open Science Cloud) i OpenAIRE. Omówiła ona również rolę bibliotek w szerszym ekosystemie dostępu do publikacji i danych jako czynnika umożliwiającego otwartość. Dokonała tego, odpowiadając na pytania „dlaczego?” „jak?” i „co?”, podkreślając ponownie przede wszystkim rolę kompetencji i umiejętności bibliotekarzy w zakresie wspomagania procesu badawczego i zarządzania otwartymi zasobami wiedzy.

Wszystkie prezentacje, omawiające zastosowania nowoczesnych technologii w bibliotekach, zwłaszcza naukowych i akademickich, dotyczyły przede wszystkim tematów związanych z otwartym dostępem do publikacji i danych badawczych, a także usługami bibliotecznymi i kompetencjami bibliotekarzy, pozwalającymi zaspokoić oczekiwania i potrzeby użytkowników reprezentujących już nie tylko ogólnie rozumiane środowisko naukowe, ale również konkretne zespoły badawcze. Z drugiej strony bardzo wyraźnie zaakcentowane były zagadnienia związane z wprowadzaniem do bibliotek usług opartych na sztucznej inteligencji, a także wykorzystujących analizę i eksplorację danych. W kontekście rozwijającej się polityki otwartego dostępu, zwłaszcza europejskiej, o której mówiła Natalia Manola, biblioteki szukają odpowiedzi na pytania o własną rolę w przeobrażającym się otoczeniu, a także o zakres zmian, jakie muszą wprowadzić w swojej organizacji, kształceniu zawodowym i rozwijaniu kompetencji kadry bibliotecznej, w tym kompetencji naukowych i informatycznych, aby nadszła za potrzebami środowisk, którym służą. Z prezentowanych referatów oraz posterów wynika, że biblioteki nie ograniczają się jedynie do rozważań teoretycznych. Szereg przykładów wdrażania nowych funkcji i zadań poszczególnych pracowników bibliotek oraz całych zespołów zadaniowych pokazuje, że zarówno w krajach rozwiniętych, jak i rozwijających się, świadomość potrzeby ewolucji usług bibliotecznych w tym zakresie jest widoczna.

Anna Wałek
Biblioteka Politechniki Gdańskiej

Tekst wpłynął do Redakcji 12 listopada 2019 r.